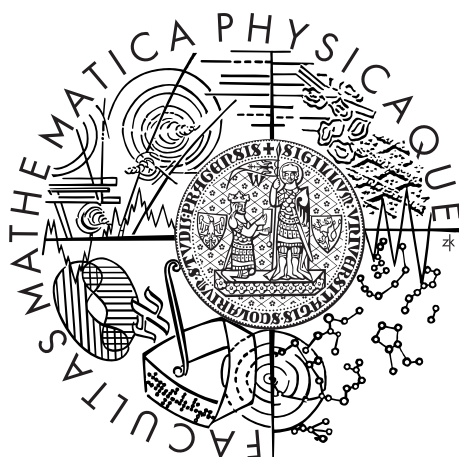

Univerzita Karlova v Praze
Matematicko-fyzikální fakulta

BALALÁRSKA PRÁCA

Jakub Kúdela

Algoritmy detekcie a korekcie lokálnych znehodnotení digitálneho audio signálu

Katedra teoretické informatiky a matematické logiky

Vedúci bakalárskej práce: Mgr. Daniel Toropila

Študijný program: Informatika

Študijný odbor: Teoretická informatika

Praha 2012

V prvom rade by som sa chcel poďakovať môjmu vedúcemu, Mgr. Danielovi Toropilovi, za pomoc pri navrhnutí témy blízkej mojím záujmom a za čas, ktorý mi v priebehu písania práce venoval. Veľká vďaka patrí tiež mojím rodičom, Ivanovi a Libuši, ktorých podpora venovaná svojim deťom nepozná hraníc. Ďalej by som rád poďakoval svojmu bratovi, Lukášovi, ktorý mi už od čias nášho spoločného detstva podal pomocnú ruku, vždy tam kde mi ju bolo treba. Napokon by som rád vyjadril svoju vďaku Zuzane, zato že pri mne stála a pomohla mi s obrázkami. Ďakujem Vám všetkým!

Prehlasujem, že som túto bakalársku prácu vypracoval samostatne a výhradne s použitím citovaných prameňov, literatúry a ďalších odborných zdrojov.

Berem na vedomie, že sa na moju prácu vzťahujú práva a povinnosti vyplývajúce zo zákona č. 121/2000 Sb., autorského zákona v platnom znení, najmä skutočnosť, že Univerzita Karlova v Praze má právo na uzavretie licenčnej zmluvy o použití tejto práce ako školského diela podľa § 60 odst. 1 autorského zákona.

Praha, 2. augusta 2012

Jakub Kúdela

Názov: Algoritmy detekcie a korekcie lokálnych znehodnotení digitálneho audio signálu

Autor: Jakub Kúdela

E-mailová adresa autora: jakub.kudela@gmail.com

Katedra: Katedra teoretické informatiky a matematické logiky

Vedúci práce: Mgr. Daniel Toropila

E-mailová adresa vedúceho: daniel.toropila@mff.cuni.cz

Abstrakt: Lokálne znehodnotenia audio signálu sú nespojitosti v záznamovej stope. Sú zapríčinené charakterom nahrávacieho procesu alebo stárnutím či poškodením záznamového média. V mnohých prípadoch sú tieto nespojitosti pri posluchu nežiadúce a tak existuje množstvo metód, ktoré si kladú za cieľ poškodené nahrávky reštaurovať. V úvode práca oboznámi čitateľa s vybranými algoritmami pre detekciu a korekciu lokálnych znehodnotení v digitálnych audio signáloch. Jeden z predstretých algoritmov v práci je vlastnou aplikáciou umeľých neurónových sietí na danú problematiku. Súčasťou práce je implementácia vybraných algoritmov spolu s experimentami. Cieľom experimentov je objektívne aj subjektívne porovnať výkony vybraných algoritmov. V práci je navrhnutá metóda pre objektívne hodnotenie kvality detekcie a korekcie, ktorá, ako sa ukáže, do značnej miery odpovedá subjektívnemu hodnoteniu. Výsledky experimentov ukazujú, že vlastná aplikácia neurónových sietí, nelineárneho modelu, je výpočetne náročná a jej výsledky v obmedzenom čase nie sú postačujúce. V práci sa ukáže, že najvhodnejší prístup k čisteniu nahrávok v rámci bežných výpočetných možností je založený na lineárnom autoregresívnom modeli.

Kľúčové slová: reštaurácia digitálneho audio signálu, eurónová sieť viacvrstvový perceptrón, autoregresívny model

Title: Algorithms for Detection and Correction of Local Degradations in Digital Audio Signals

Author: Jakub Kúdela

Author's e-mail address: jakub.kudela@gmail.com

Department: Department of Theoretical Computer Science and Mathematical Logic

Thesis Supervisor: Mgr. Daniel Toropila

Supervisor's e-mail address: daniel.toropila@mff.cuni.cz

Abstract: Local degradations in audio signal are discontinuities in their waveforms. They are caused by the nature of the recording process, or by aging of or damage to the recording medium. In many cases these discontinuities are unwanted while listening, and so there exists a number of methods, whose aim is to restore degraded recordings. In the introduction, this thesis informs the reader about selected algorithms for detection and correction of local degradations in digital audio signals. One of the discussed algorithms is a custom application of artificial neural networks to the given problem. The implementation of selected algorithms and experiments are both parts of the thesis. The goal of the experiments is to both objectively and subjectively compare the performances of the selected algorithms. The thesis proposes a method for the objective evaluation of the quality of detection and correction, which, as will be shown, largely corresponds to the subjective evaluation. Results of the experiments show that the custom application of neural networks—a non-linear model—is computationally intensive, and its results in limited time are not sufficient. The thesis shows that the best approach to clean records, given the common computing capabilities, is based on a linear autoregressive model.

Keywords: digital audio signal restoration, multilayer perceptron neural network, autoregressive model

Obsah

Úvod	1
História zvukového záznamu	1
Znehodnotenie audio signálu	2
Motivácia	3
Cieľ práce	3
1 Predstavenie algoritmov	4
1.1 Model reprezentácie digitálneho zvuku	4
1.2 Modelovanie lokálnych znehodnotení	4
1.3 Obecný algoritmus	5
1.4 Naivný algoritmus	6
1.4.1 Excitácia	6
1.4.2 Korekcia	6
1.5 Kasparis-Laneov algoritmus	7
1.5.1 Excitácia	7
1.5.2 Korekcia	9
1.6 Autoregresívny algoritmus	9
1.6.1 Excitácia	10
1.6.2 Korekcia	11
1.7 Sínusoidovo rozšírený autoregresívny algoritmus	12
1.7.1 Excitácia	13
1.7.2 Korekcia	14
1.8 Algoritmus založený na neurónovej sieti	14
1.8.1 Excitácia	15
1.8.2 Korekcia	16
1.9 Detekčné brány	17
1.9.1 Jednoduchá detekčná brána	17
1.9.2 Detekčná brána smerodajnej odchýlky	18
1.9.3 Adaptívna detekčná brána smerodajnej odchýlky	18
1.9.4 Systém dvoch prahov	19
1.10 Detekčné modifikátory	19
1.10.1 Detekčný rozširovač	20
1.10.2 Detekčný prepájač	20
1.10.3 Detekčný posúvač	20
2 Knižnica DAPNet	21
2.1 Architektúra	22
2.2 Použité knižnice	23

3	Objektívny experiment	25
3.1	Generovanie vstupných dát	25
3.2	Nastavenie parametrov	26
3.3	Priebeh	27
3.4	Okenná aplikácia DeclickerInspector	29
3.5	Výsledky	30
3.6	Zhodnotenie	31
4	Subjektívny experiment	33
4.1	Priebeh subjektívneho experimentu	33
4.2	Výsledky	33
4.3	Zhodnotenie	34
	Záver	35
	Bibliografia	36
	Zoznam obrázkov	37
	Zoznam tabuliek	38
A	Obsah CD-ROM	39

Úvod

Už od nepamäti zohráva zvuk zásadnú rolu v našich životoch. Nemalá časť ľudskej kultúry stavia na jeho existencii. Vypovedá o tom, čo sa deje vôkol nás a umožňuje nám medzi sebou komunikovať. Práve vďaka významnosti zvuku si ľudia našli spôsoby ako ho zaznamenať a s nimi prišli aj kvalitatívne nároky na zvukový záznam a problémy s ním späté.

História zvukového záznamu

História zvukových záznamov siaha do polovice devätnásteho storočia. Prvé zariadenie, ktoré bolo schopné zaznamenať zvukovú stopu na papier, vynášiel francúzsky tlačiar Édouard-Léon Scott a nieslo názov fonautograf. Ďalší významný pokrok v danej problematike priniesol americký vynálezca Thomas Alva Edison skonštruovaním aparátu s názvom fonograf. Pomocou fonografu bolo možné zvuk nielen zaznamenať na staniolom potiahnutý valec, ale ho aj reprodukovat'. S podobným vynálezom, zvaným gramofón, prišiel o niekoľko rokov neskôr nemecký herec Emile Berliner. Vynájdenie gramofónu viedlo k niekoľkým zmenám materiálov využívaných na výrobu diskových nosičov a ku motorizácii prehrávacích aparátov. Všetky doposiaľ uvedené mechanizmy fungovali na princípe pohybu hrotu v záznamovej dráhe, ktorý po nabehnutí na poškodený úsek dráhy spôsoboval charakteristické praskanie. Pre mnohých poslucháčov bolo pri počúvaní zvukových záznamov praskanie nežiaduce. Iným kvalitatívnym nedostatkom všetkých doposiaľ spomenutých mechanizmov bolo relatívne úzke záznamové frekvenčné pásmo.

Zásadným krokom pre vylepšenie kvality nahrávok bola elektrifikácia nahrávacieho procesu objavená spoločnosťou Western Electric, ktorá dala podnet pre vznik magnetofónu. Mechanizmus záznamu zvuku na magnetofónovú pásku vyrobenú zo zmagetovateľného materiálu značne vylepšil kvalitu záznamu. Zredukoval množstvo rušivých elementov v nahraných stopách a rozšíril záznamové frekvenčné pásmo z dovtedajšieho 164–2000 Hz na 20–5000 Hz. Čo sa týka poškodení na magnetofónovej páske, jej charakter umožňoval realizovať aj prvé analógové editácie. Zaznamenané nahrávky bolo možné opraviť metódou vyrezania poruchovej časti pásky a spojením jej zvyšných častí. V šesťdesiatych rokoch dvadsiateho storočia boli uvedené technológie pre analógovú úpravu zvuku ako napríklad obmedzovač hlasitosti¹, dynamický kompresor, audio filtre a ekvalizéry. Jedným zo spôsobov korekcie audio signálu, ktoré nové technológie umožňovali, bola redukcia šumu nahrávok potlačením jemu odpovedajúcich frekvencií.

¹Preložené z anglického limiter.

Prevratným momentom v oblasti zvukového záznamu bolo uvedenie digitálneho zvuku, nosiča kompaktného disku CD a digitálnej audio pásky DAT. Digitalizácia zvuku priniesla komplexné editačné možnosti v podobe digitálneho signálového spracovania. Digitálny audio formát dnes celkom bežne poskytuje stereo záznam s 16-bitovým rozlíšením a frekvenčným pásmom do 20 kHz pri vzorkovacej frekvencii 44,1 kHz. V súčasnosti sú k dispozícii aj kvalitnejšie digitálne formáty pre profesionálne využitie.

S príchodom vysokokvalitných digitálnych audio médií sa dramaticky zvýšili všeobecné nároky na kvalitu zvukového záznamu. Záujem o historicky staršie nahrávky viedol k rastu záujmu o ich reštaurovanie. Reč je o historických nahrávkach dochovaných na starších nosičoch, ktorých kvalita odpovedá metóde, ktorou boli zaznamenané. S príchodom digitalizácie zvuku prišla aj možnosť digitálneho spracovania audio signálu, ktorá dala priestor pre vznik sofistikovanejších digitálnych prístupov ku oprave zvukových nahrávok.

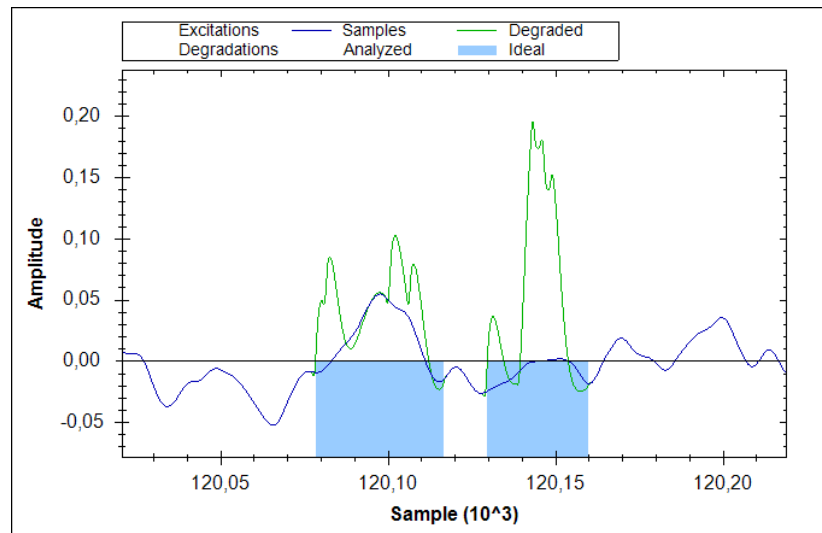
Znehodnotenie audio signálu

Každé znehodnotenie audio signálu môžeme definovať ako nežiadúcu zmenu audio signálu počas priebehu nahrávacieho procesu, respektíve stárnutie či poškodenie jeho samotného záznamového média. Poznáme niekoľko odlišných typov znehodnotení audio signálov. Obecne ich môžeme rozdeliť podľa lokalizácie výskytu v poškodených nahrávkach a to nasledovne:

- *lokálne* – nespojitosti v krivkách audio signálov, ktoré poškodzujú len jednotlivé časti nahrávok. Principiálne ide o všetky nežiaduce náhle zmeny odohrávajúce sa na relatívne krátkych intervaloch. Vyskytujú sa na náhodných miestach v nahrávkach. Patria medzi ne napríklad praskanie spôsobené nahrávaním alebo prehrávaním zvuku pri starších analógových mechanizmoch fungujúcich na báze hrotu pohybujúcom sa v záznamovej dráhe. Konkrétnejším a najpopulárnejším príkladom sú gramofónové nahrávky z kategórie 78 otáčok za minútu². Ich nekvalitný záznam obsahuje niekedy až 2000 prasknutí za zaznamenanú sekundu. Dĺžka trvania takýchto prasknutí sa líši, najkratšie majú niekoľko mikrosekúnd, zatiaľ čo najdlhšie trvajú aj pár milisekúnd. Vo väčšine prípadov máme však aspoň deväťdesiat percent záznamu nepoškodeného. Na obrázku 1 máme možnosť vidieť nepoškodenú stopu vyznačenú modrou a jej znehodnotenú variantu vyznačenú zelenou farbou. Lokálne znehodnotenia môžu mať zriedkavejšie svoj pôvod aj v digitálnom prostredí ako výsledok chýb v procese digitalizácie a časovacích problémov.
- *globálne* – nežiadúce zmeny audio signálov, ktoré sú v nahrávkach prítomné permanentne. Ako príklad spomeňme širokopásmový Gaussovský biely šum³, ktorý je prítomný pri takmer každej nahrávacej technológii. Iným príkladom je modulácia frekvencií záznamov spôsobená kolísaním prehrávacej rýchlosti.

²Preložené z anglického 78 rpm record.

³Preložené z anglického Gaussian white noise.

Obr. 1: Lokálne znehodnotenia

Motivácia

Pri pohľade na znehodnotené audio signály sa nám naskytla otázka, aká motivácia vedie k redukcii ich poškodenia? Dôvody môžu byť nasledujúce:

- *historické nahrávky* – spomínaný záujem o reštaurovanie starších nahrávok, ktorý je diskutabilný z hľadiska odlišnosti názorov poslucháčov na prah rušivosti jednotlivých elementov. Niektorým poslucháčom starších nahrávok napríklad zvuk praskajúceho vinylu imponuje. Iným praskanie kazí zážitok z posluchu.
- *neopakovateľné nahrávky* – požadovaná kvalita autentických nahrávok, ktorých nahrávací proces je jedinečný a neopakovateľný. Ako príklad si ved'me nahrávku z živého predstavenia, reportáže, koncertu alebo mimoriadnej udalosti.
- *forenzná audio analýza* – dôležitosť forenznej audio analýzy, ktorá je postavená na mechanizmoch reštaurovania audio signálu. Príkladom sú mechanizmy čistiace dôkazové materiály potrebné k napredovaniu súdnych procesov.

Cieľ práce

V nasledujúcich kapitolách budeme uvažovať len digitálne signály a venovať sa budeme digitálnemu spracovaniu audio signálov. Konkrétne nás budú zaujímať mechanizmy detekcie a korekcie lokálnych znehodnotení digitálnych audio signálov s účelom reštaurovania poškodených nahrávok. Cieľom práce je vybrať, implementovať a subjektívne aj objektívne porovnať schopnosti a vlastnosti riešení danej problematiky.

Kapitola 1

Predstavenie algoritmov

V rámci celej práce si najskôr zavedieme predpoklad, že lokálne znehodnotenie akéhokoľvek charakteru nepredlžuje ani neskracuje poškodenú časť pôvodného signálu. Algoritmy pripúšťajúce skutočnosť, že lokálne znehodnotenia môžu zmeniť dĺžku trvania poškodeného úseku, sú oveľa komplexnejšie a nebudeme sa nimi ďalej zaoberať. Prv než si predstavíme obecný algoritmus pre reštaurovanie audio signálu poškodeného lokálnymi znehodnoteniami, si popíšeme model reprezentácie digitálneho zvuku.

1.1 Model reprezentácie digitálneho zvuku

Algoritmy v práci počítajú s audio signálom ako s diskretnou postupnosťou reálnych čísel predstavujúcich vzorky. Keďže algoritmy budú reštaurovať poškodené signály offline spôsobom, pod pojmom digitálny audio signál budeme chápať konečnú postupnosť vzoriek. V prípade, že x je digitálny audio signál, jeho n -tú vzorku budeme značiť x_n . Detailnejšie informácie ohľadom digitálnych audio signálov môžeme nájsť v úvodných kapitolách [1].

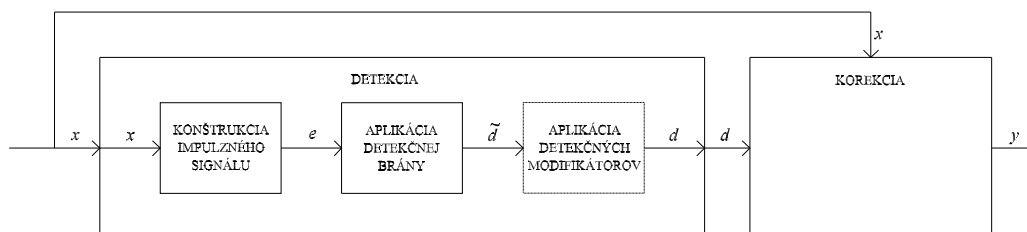
1.2 Modelovanie lokálnych znehodnotení

V úvode sme si uviedli, že lokálne znehodnotenia môžu mať analógový aj digitálny charakter. Bolo vypožorované, že pôvodom analógové poškodenia majú odlišné správanie, než pôvodom digitálne. Tieto typy správania si zhrnieme do nasledovných dvoch modelov, z ktorých budeme v práci vychádzať:

- *aditívny* – opisuje správanie lokálnych poškodení s analógovým pôvodom. Predpokladá, že vzorky lokálnych znehodnotení sú pričítané ku vzorkám pôvodného nepoškodeného signálu vo výsledný znehodnotený signál.
- *nahradzujúci* – opisuje správanie lokálnych poškodení s digitálnym pôvodom. Predpokladá, že poškodené vzorky signálu sú úplne nahradené vzorkami lokálnych znehodnotení vo výsledný znehodnotený signál.

1.3 Obecný algoritmus

Všetky reštaurátorské algoritmy zamerané na lokálne znehodnotenia, ktoré sa chystáme uviesť, majú niekoľko krokov spoločných. Zobecnenú schému týchto algortmov máme možnosť vidieť na obrázku 1.1.

Obr. 1.1: Schéma obecného algoritmu

Prácu vybraných algoritmov si môžeme rozdeliť na nasledovné fázy:

- *detekcia* – lokalizuje poškodené vzorky vstupného znehodnoteného signálu x v podobe výstupného binárneho detekčného signálu d . Detekčný signál d je definovaný nasledovým spôsobom:

$$d_n = \begin{cases} 1 & x_n \text{ je označená za poškodenú} \\ 0 & x_n \text{ je označená za nepoškodenú.} \end{cases}$$

Túto fázu si môže rozdeliť na ďalšie tri fázy:

- *excitácia* – zo vstupného poškodeného signálu x skonštruuje odpovedajúci excitačný signál e . Excitačný signál e má svojou intenzitou zobrazovať pravdepodobnosť poškodenia jednotlivých vzoriek poškodeného signálu x .
- *aplikácia detekčnej brány* – určí poškodenosť vzoriek znehodnoteného signálu x z excitačného signálu e . Výsledkom aplikácie detekčnej brány na excitačný signál e je prvotná detekcia v podobe binárneho celočíselného detekčného signálu \tilde{d} .
- *aplikácia detekčného modifikátoru* (nepovinná fáza) – upraví prvotnú detekciu \tilde{d} na finálnu detekciu d . Cieľom aplikácie detekčného modifikátoru je kompenzácia nedostatkov prvotnej detekcie. Detekčných modifikátorov môže byť postupne na prvotnú detekciu \tilde{d} aplikovaných aj viac.
- *korekcia* – opravuje poškodené vzorky vstupného znehodnoteného signálu x na základe detekčného signálu d . Výsledkom korekčnej fázy je výstupný opravený signál y .

Rozdielnosť vybraných algoritmov tkvie najmä v prístupoch ku excitácii a korekcii signálu. Detekčné brány a modifikátory môžu jednotlivé algoritmy zdieľať, z toho dôvodu si ich uvedieme v práci až po predstavení vybraných metód. Pre jednotlivé algoritmy si zatiaľ uvedieme len popstupy pre excitáciu a korekciu signálu. Ku opisu detekčných brán a modifikátorov sa dostaneme na konci tejto kapitoly. Prejdime teraz k predstaveniu algoritmov.

1.4 Naivný algoritmus

Prvý algoritmus, ktorý si uvedieme, je postavený na jednom z najtradičnejších analógových prístupov k čisteniu nahrávok poškodených lokálnymi znehodnoteniami. Vznikol pre účely reštaurovania nahrávok dochovaných na starších nosičoch. Jeho digitálnu variantu máme možnosť vidieť v niektorých súčasných hi-fi súpravách. Algoritmus stavia na predpoklade, že hľadané lokálne poškodenia majú prevažnú časť spektrálneho zastúpenia vo vyšších frekvenciách narozdiel od pôvodného signálu. Je to vďaka malému frekvenčnému rozsahu starších médií.

1.4.1 Excitácia

Naivný algoritmus získava excitačný signál e zo vstupného poškodeného signálu x vyseparovaním pásma vysokých frekvencií. Algoritmov podobného charakteru existuje mnoho, líšia sa typom použitého hornopriepustného filtra pre tieto účely. Naša metóda využije pri excitácii signálu jednoduchú a známu implementáciu hornopriepustného filtra¹ založenú na diskkrétnej aproximácii druhej derivácie. Tento filter môžeme nájsť v publikácii [2] pojednávajúcej o algoritme, ktorý si predstavíme v poradí ako druhý. Motiváciou pre hľadanie druhej derivácie je, že derivácia produkuje vysoký výstup len v momentoch náhlých zmien signálu. Inými slovami povedané, zderivovaním signálu zmenšíme intenzitu v ňom obsiahnutých nižších frekvenciách. Predpis pre diskrétnu aproximáciu druhej derivácie signálu a teda aj pre výpočet excitačného signálu je nasledujúci:

$$e_n = x_{n-1} - 2 \cdot x_n + x_{n+1}.$$

Pre väčšiu dynamickú separáciu vyšších frekvencií vstupného poškodeného signálu je možné aplikovať vyššie uvedenú filtráciu opakovane.

1.4.2 Korekcia

Existuje mnoho naivných prístupov ku korekcii nahrávok obsahujúcich lokálne znehodnotenia. Niektoré metódy aplikujú na poškodené časti signálu dolnopriepustný filter², iné nahradia každú znehodnotenú vzorku signálu poslednou predchádzajúcou nepoškodenou³. Naš naivný algoritmus sa ku korekcii bude stavať ako ku interpolačnému problému. Každú postupnosť poškodených vzoriek vstupného signálu nahradí vzorkami patriacimi pomyselnej úsečke, ktorá spája dve

¹Preložené z anglického high pass filter.

²Preložené z anglického low pass filter.

³Metóda “vzorkuj a podrž”, preložené z anglického “sample and hold”.

nepoškodené vzorky priamo susediace s postupnosťou. Formálne, naivným algoritmom opravený signál y získame zo vstupného poškodeného signálu x nasledovne:

$$y_n = \begin{cases} x_n & d_n = 0 \\ (1 - \frac{o_n}{g_n+1}) \cdot f_n + (\frac{o_n}{g_n+1}) \cdot r_n & d_n = 1 \end{cases}$$

kde o a g sú pomocné celočíselné signály definované nad detekčným signálom d :

$$o_n = \begin{cases} 0 & d_n = 0 \\ n - \max(\{i \mid i \leq n \text{ a } d_i = 0\}) & d_n = 1 \end{cases}$$

$$g_n = \begin{cases} 0 & d_n = 0 \\ \min(\{j \mid j \geq n \text{ a } d_j = 0\}) - \max(\{i \mid i \leq n \text{ a } d_i = 0\}) - 1 & d_n = 1 \end{cases}$$

a f respektíve r je signál získaný doprednou respektíve dozadnou korekciou spomenutou metódou nahradenia každej znehodnotenej vzorky signálu poslednou predchádzajúcou nepoškodenou:

$$f_n = x_{\max(\{p \mid p \leq n \text{ a } d_p = 0\})},$$

$$r_n = x_{\min(\{q \mid q \geq n \text{ a } d_q = 0\})}.$$

Táto interpolačná technika je v súčasnosti veľmi populárna vo voľne šíriteľnom software spolu s metódami, ktoré interpolujú sekvencie poškodených vzoriek pomocou Béziérových kriviek.

1.5 Kasparis-Laneov algoritmus

V roku 1993 bola zverejnená metóda, navrhnutá Takisom Kasparisom a Johnom Laneom [2], ktorá si podobne ako predchádzajúci algoritmus kládla za cieľ zbaviť staršie audio záznamy praskania. Tento algoritmus vznikol na báze predpokladu, že ku redukcii lokálnych znehodnotení zvukových nahrávok je možné pristupovať podobne ako ku redukcii šumu v digitálnych obrazoch⁴. Veľmi obľúbená metóda na redukcii šumu v digitálnych obrazoch je aplikácia 2D mediánového filtru. Nahradzuje každý pixel digitálneho obrazu mediánom jeho okolitých pixelov. Aplikácia 2D mediánového filtru má však svoje nežiaduce vedľajšie účinky. Vyhladzuje aj oblasti nepoškodené šumom, čím degraduje kvalitu obrazu. Práve kvôli nežiaducej degradácii autori priamu filtráciu vylúčili a navrhli adaptívnu.

1.5.1 Excitácia

Prvý krok algoritmu, ku získaniu excitačného signálu e zo vstupného poškodeného signálu x , je rovnaký ako jediný krok nášho naivného algoritmu. Na vstupný signál x aplikujeme hornopriepustný filter založený na diskkrétnej aproximácii druhej derivácie, čím získame signál z :

$$z_n = x_{n-1} - 2 \cdot x_n + x_{n+1}.$$

⁴Šum “sol’ a korenie”, preložené z anglického salt and pepper noise.

Autori metódy po pozorovaní výsledkov aplikácií filtru zistili, že vyfiltrovaný signál z síce relatívne dôveryhodne vypovedá o umiestnení postupností znehodnotených vzoriek, ale nepremieta dostatočne dĺžku ich trvania. Ako ďalší krok preto navrhli aplikáciu operátoru lokálneho kvadratického priemeru na signál z :

$$w_n = \frac{1}{2 \cdot Q + 1} \sum_{i=-Q}^Q z_{n+i}^2$$

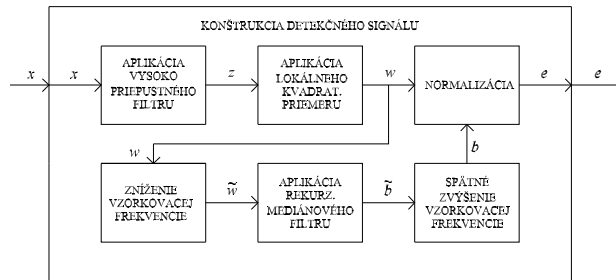
kde Q je celočíselný parameter určujúci veľkosť okolia vzoriek pre výpočet lokálneho kvadratického priemeru. Takto získaný signál w pomenovali impulzný signálom. Pri zostavovaní algoritmu sa aplikácia operátoru lokálneho kvadratického priemeru ukázala ako vhodnejší krok, než aplikácia operátoru lokálneho priemeru absolútnej hodnoty vzoriek. Pre získanie excitačného signálu e potrebujeme impulzný signál w na záver znormalizovať jeho referenčným základom b . Referenčný základ impulzného signálu w získame aplikáciou rekurzívneho filtru:

$$b_n = med(b_{n-R}, b_{n-(R-1)}, \dots, b_{n-1}, w_n, w_{n+1}, \dots, w_{n+R})$$

kde R určuje rozsah okolia vzoriek pre výpočet lokálneho mediánu. Keďže je v danej situácii potrebný výpočetne náročný filter, počítajúci v relatívne veľkom okolí, doporučili autori pre efektívnejší výpočet b najskôr zredukovať vzorkovaciu frekvenciu impulzného signálu w celočíselným koeficientom K . Redukciou vzorkovacej frekvencie sa efektívne výpočetné okolie rekurzívneho mediánového filtru rozšíri K -násobne a tým pádom môže byť výpočet b realizovaný s relatívne menšími parametrami R . Excitačný signál e získame nakoniec zo vzťahu:

$$e_n = \frac{|w_n - b_n|}{b_n}.$$

Výsledný signál e je oproti impulznému profilu w údajne prispôsobivejší voči hlasitostným a frekvenčným zmenám v nahrávkach. Schému opísaného procesu môžeme vidieť na obrázku 1.2.

Obr. 1.2: Kasparis-Lane: schéma excitácie

Pre redukciu vzorkovacej frekvencie signálu w autori algoritmu doporučujú metódu decimácie, ktorú však ďalej nerozvádzajú. V krátkosti si popíšme jednoduchú decimálnu metódu. Potrebné zmenšenie vzorkovacej frekvencie⁵ celočíselným koeficientom K dosiahneme preriedením l -vzorkového signálu impulzného

⁵Preložené z anglického downsampling.

profilu w na \tilde{l} -vzorkový signál \tilde{w} , kde $\tilde{l} = \lceil \frac{l}{K} \rceil$, predpisom: $\tilde{w}_n = w_{n \cdot K}$. Spätné zváženie vzorkovacej frekvencie⁶ \tilde{l} -vzorkového signálu referenčného základu \tilde{b} (získaného z \tilde{l} -vzorkového impulzného profilu \tilde{w}) celočíselným koeficientom K na m -vzorkový signál referenčného základu b , kde $m = \tilde{l} \cdot K = \lceil \frac{l}{K} \rceil K$, docielime repetizáciou vzoriek: $b_n = \tilde{w}_{\lfloor \frac{n}{K} \rfloor}$.

1.5.2 Korekcia

Pri korekcii autori vylúčili mediánový filter úplne. Myšlienkou bolo aplikovať filter len na znehodnotené vzorky vstupného signálu. Po prevedení sérií experimentov usúdili, že najkvalitnejšie korekčné výsledky sú dosiahnuté aplikáciou mediánového filtru vtedy, keď filter počíta v malých okoliach zahŕňajúcich celé postupnosti poškodených vzoriek. Ako rozumný argument podali fakt, že keď je výpočetné okolie väčšie než postupnosť poškodených vzoriek, sú nové vzorky počítané z väčšej časti signálu a nemodelujú dobre lokálne hodnoty pôvodného signálu. Definitívne riešenie Kasparisa a Lanea pre korekciu poškodených vzoriek je aplikácia adaptívneho mediánového filtru s predpisom:

$$y_n = med(x_{n-g_n}, \dots, x_{n+g_n})$$

kde g je pomocný celočíselný signál získaný z detekčného signálu d spôsobom popísaným pri naivnom algoritme.

1.6 Autoregresívny algoritmus

V priebehu hľadania efektívnych algoritmov pre detekciu a korekciu lokálnych poškodení digitálnych audio nahrávok sa riešenia začali predovšetkým sústreďovať okolo štatistických prístupov. Štatistické metódy začali nadobúdať experimentálne najlepšie výsledky. Spomedzi prístupov k signálu ako k časovej rade, je najpopulárnejším autoregresívne modelovanie⁷. Nasledované je kombinovaným autoregresívnym modelovaním s kľavými príemermi⁸. Čisté autoregresívne modely modelujú náhodné procesy, ktorých hodnota v danom čase je váženou sumou konečného počtu bezprostredne predchádzajúcich hodnôt, celkového priemeru časovej rady a náhodnej chybovej zložky. Kombinované autoregresívne modely s kľavými príemermi modelujú náhodné procesy, ktorých hodnota v danom čase je váženou sumou konečného počtu bezprostredne predchádzajúcich hodnôt, náhodných chýb konečného počtu bezprostredne predchádzajúcich predikcií a celkového priemeru časovej rady. Algoritmus, ktorý si uvedieme ako ďalší je založený na autoregresívnom modelovaní. Po jeho predstavení si ukážeme jedno z jeho možných rozšírení. Nasledujúci algoritmus a jeho rozšírenie, ktoré si v práci opíšeme, sú do hĺbky prebraté v publikácii [1] pojednávajúcej o reštaurátorských metódach založených na štatistických prístupoch.

Pri autoregresívnom modelovaní považujeme audio signál za produkt lineárneho časovo-invariantného filtru s nekonečnou impulzívnou odozvou⁹ aplikova-

⁶Preložené z anglického upsampling.

⁷Preložené z anglického autoregressive (AR) modeling.

⁸Preložené z anglického autoregressive-moving-average (ARMA) modeling.

⁹Preložené z anglického infinite impulse response (IIR) filter.

ného na proces Gaussovského bieleho šumu. Formálne vyjadrené:

$$x_n = \sum_{i=1}^P a_i \cdot x_{n-i} + e_n$$

kde x je výstupný signál, P je rád autoregresívneho modelu, a_1 až a_P sú jeho parametre a e sú vzorky excitačného procesu Gaussovského bieleho šumu. Voľba autoregresívneho modelu je motivovaná faktom, že náhodný excitačný zdroj spolu s modelovým filtrom zdieľa mnohé vlastnosti s reálnymi zvukovými zdrojmi. Napríklad na zvuky ľudského hlasu môžeme hľadiť ako na náhodné akustické excitácie tvarované fyzickými vlastnosťami majiteľa. Autoregresívny model sme pred kombinovaným autoregresívnym modelom s kľavými prímermi uprednostnili kvôli jeho výpočetnej jednoduchosti. Faktom však zostáva, že autoregresívne modelovanie s vyššími rádmami sa správaním dostatočne dobre približuje modelovaniu kombinovaného autoregresívneho modelu s kľavými prímermi.

Algoritmus, ktorý si teraz popíšeme bude pracovať po blokoch digitálnych vzoriek vstupného signálu o veľkosti B . Argumentom pre blokové spracovávanie signálu je menšia časová a pamäťová zložitosť výpočtov. Jednotlivé bloky majú tiež jednotnejšie správanie čo sa týka hlasitosti signálu a zastúpenia jednotlivých jeho frekvencií. Pri excitácii resp. korekcii signálu metóda postupne vytíči blok o veľkosti B , poprípade kratší (záleží od počtu zvyšných vzoriek) a následne ho spracuje vo výsledný vektor excitačného resp. opraveného signálu. Vektory pre jednotlivé bloky priebežne spája v zachovanom poradí vo výsledné signály. Opíšeme si metódu excitácie a korekcie pre daný blok vzoriek.

1.6.1 Excitácia

Majme vstupný poškodený signál x , prvý index i a posledný index j pre daný blok. Po obdržaní bloku vzoriek algoritmus najskôr určí odhad parametrov nášho autoregresívneho modelu. Majme teda vektor vstupného poškodeného signálu pre daný blok v tvare:

$$\mathbf{x} = [x_i \ x_{i+1} \ \cdots \ x_j]^T.$$

Chceme odhadnúť vektor parametrov nášho autoregresívneho modelu pre daný blok:

$$\mathbf{a} = [a_1 \ a_2 \ \cdots \ a_P]^T.$$

Pre odhad parametrov \mathbf{a} daného bloku využijeme metódu najmenších štvorcov. Zostavme si preto autoregresívnu maticu pre daný blok:

$$\mathbf{G}_{AR} = \begin{bmatrix} x_{i-1} & x_{i-2} & \cdots & x_{i-P} \\ x_i & x_{i-1} & \cdots & x_{i-P+1} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ x_{j-1} & x_{j-2} & \cdots & x_{j-P} \end{bmatrix}.$$

Naším cieľom je určenie parametrov \mathbf{a} vo vztahu:

$$\mathbf{x} = \mathbf{G}_{AR} \cdot \mathbf{a} + \mathbf{e}$$

kde \mathbf{e} je vektor excitačného signálu pre daný blok v tvare:

$$\mathbf{e} = [e_i \ e_{i+1} \ \cdots \ e_j]^T.$$

Odhad parametrov autoregresívneho modelu \mathbf{a} získame minimalizáciou vektoru excitačného signálu \mathbf{e} :

$$\mathbf{a} = (\mathbf{G}_{AR}^T \cdot \mathbf{G}_{AR})^{-1} \cdot \mathbf{G}_{AR}^T \cdot \mathbf{x}.$$

Takto vytvorený odhad parametrov \mathbf{a} nieje veľmi robustný (robustnejším odhadom je napríklad metóda vážených najmenších štvorcov¹⁰), ale v rámci našej práce si s ním vystačíme. Podstaté je však vedieť, že s robustnejším odhadom parametrov je možné algoritmus zefektívniť. S odhadnutými parametrami \mathbf{a} získame vektor excitačného signálu \mathbf{e} zo vzťahu:

$$\mathbf{e} = \mathbf{x} - \mathbf{G}_{AR} \cdot \mathbf{a}.$$

Vyššie uvedený vzťah predstavuje filtráciu vstupného signálu x pre daný blok filtron autoregresívneho modelu:

$$e_n = x_n - \sum_{i=1}^P a_i \cdot x_{n-i}.$$

1.6.2 Korekcia

Majme vstupný poškodený signál x , detekčný signál d , prvý index i a posledný index j pre daný blok, na ktorom má prebehnúť korekcia. Ďalej majme signál y obsahujúci opravené vzorky predchádzajúce danému bloku, získané z predošlých výpočtov. Prvý krok ku korekcii do veľkej miery kopíruje začiatok postupu excitácie signálu pre daný blok. Jedná sa o odhadovanie parametrov autoregresívneho modelu, ktoré pri excitácii signálu nemá k dispozícii informáciu o poškodenosti jednotlivých vzoriek. Pri korekcii však už máme k dispozícii detekčný signál d . Mnohé algoritmy založené na autoregresívnom modelovaní vytvárajú odhad parametrov pre blok len počas detekcie poškodených vzoriek. S týmito parametrami operujú aj pri korekcii vzoriek v bloku. Ako vlastný návrh si pri korekcii predstavíme metódu opätovného odhadu parametrov autoregresívneho modelu:

$$\tilde{\mathbf{a}} = [\tilde{a}_1 \quad \tilde{a}_2 \quad \cdots \quad \tilde{a}_P]^T.$$

Pre opätovný odhad parametrov je potrebné najskôr zostaviť autoregresívnu maticu $\tilde{\mathbf{G}}_{AR}$. Maticu $\tilde{\mathbf{G}}_{AR}$ získame z matice \mathbf{G}_{AR} (z fázy excitácie signálu pre daný blok) ponechaním len k -teho riadku matice pre všetky k také, že k -tá vzorka bloku a jej P bezprostredne predchádzajúcich sú v detekcii d označené za nepoškodené. K matici $\tilde{\mathbf{G}}_{AR}$ je potrebný pre opätovný odhad ešte odpovedajúci vektor vstupného signálu $\tilde{\mathbf{x}}$. Ten získame obdobne z vektoru \mathbf{x} (taktiež z fázy excitácie signálu pre daný blok) ponechaním len k -teho prvku vektoru pre všetky vyššie uvedené k . Opätovný odhad parametrov získame rovnako metódou najmenších štvorcov:

$$\tilde{\mathbf{a}} = (\tilde{\mathbf{G}}_{AR}^T \cdot \tilde{\mathbf{G}}_{AR})^{-1} \cdot \tilde{\mathbf{G}}_{AR}^T \cdot \tilde{\mathbf{x}}.$$

Po prevedení opätovného odhadu parametrov $\tilde{\mathbf{a}}$ algoritmus prejde do druhej časti, v ktorej realizuje autoregresívnu interpoláciu metódou najmenších štvorcov¹¹. Pre interpoláciu je potrebná matica \mathbf{A} pozostávajúca z novoodhadnutých

¹⁰preložené z anglického wighted least squares.

¹¹Preložené z anglického least squares autoregressive (LSAR) interpolation.

parametrov $\tilde{\mathbf{a}}$ s počtom riadkov rovným počtu prvkov bloku:

$$\mathbf{A} = \begin{bmatrix} -\tilde{a}_P & -\tilde{a}_{P-1} & \cdots & -\tilde{a}_1 & 1 & 0 & \cdots & 0 & 0 \\ 0 & -\tilde{a}_P & \cdots & -\tilde{a}_2 & -\tilde{a}_1 & 1 & \cdots & 0 & 0 \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots & \vdots & \vdots & \ddots & \vdots & \vdots \\ 0 & 0 & \cdots & 0 & -\tilde{a}_P & -\tilde{a}_{P-1} & \cdots & 1 & 0 \\ 0 & 0 & \cdots & 0 & 0 & -\tilde{a}_P & \cdots & -\tilde{a}_1 & 1 \end{bmatrix}.$$

Rozdelíme stĺpce matice \mathbf{A} medzi matice \mathbf{A}_K a \mathbf{A}_U tak, že k -ty stĺpec matice bude patriť \mathbf{A}_K ak $k \leq P$ alebo je k -ta vzorka bloku v d označená za nepoškodenú, inak bude patriť \mathbf{A}_U . Ďalej je potrebný vektor \mathbf{y}_K , ktorého prvých P prvkov postupne tvoria vzorky y_{i-P} až y_{i-1} a jeho zvyšné prvky tvoria vzorky bloku signálu x , ktoré sú v d označené za nepoškodené (v zachovanom poradí).

Interpolované vzorky nakoniec získame zo vzt'ahu:

$$\mathbf{y}_U = (\mathbf{A}_U^T \cdot \mathbf{A}_U)^{-1} \cdot \mathbf{A}_U^T \cdot \mathbf{A}_K \cdot \mathbf{y}_K$$

kde vektor \mathbf{y}_U obsahuje hodnoty opravených vzoriek len pre poškodené vzorky bloku (v zachovanom poradí).

Väčšina algoritmov fungujúcich na podobnom princípe pracuje výhradne len so vzorkami bloku. Takýmto algoritmom sa pri blokovom spracovaní signálu bloky prekrývajú. Nami uvedený algoritmus počíta s P bezprostredne predchádzajúcimi vzorkami pred daným blokom, ktoré už boli algoritmom v predchádzajúcich výpočtoch opravené. Táto varianta sa subjektívne osvedčila menej komplikovanou implementáciou. Nasledujúca časť práce bude pojednávať o jednom z možných rozšírení tohto algoritmu.

1.7 Sínusoidovo rozšírený autoregresívny algoritmus

Sínusoidové rozšírenie autoregresívneho algoritmu je založené na princípe podobnom inverznej Fourierovej transformácii¹². O jeho teoretických základoch a praktických výsledkoch pojednáva množstvo literatúry, ako napríklad [1], [4]. Rozšírený algoritmus predpokladá, že modelovaný signál je možné najskôr do značnej miery vymodelovať sínusoidovým modelom. Ku rozdielovému signálu sa následne správa ako nerozšírený autoregresívny algoritmus. Kombinovaný model rozšíreného algoritmu je možné popísať nasledujúcim vzt'ahom:

$$x_n = \sum_{i=1}^{2 \cdot Q + 1} c_i \cdot \psi_i[n] + r_n$$

kde Q je rád sínusoidového modelu, $2 \cdot Q + 1$ je kardinalita bázy sinusoíd, $\psi_i[n]$ je n -tý prvok i -tej sínusoidy bázy $\Psi = \{\psi_1, \psi_2, \dots, \psi_{2 \cdot Q + 1}\}$, jednotlivé váhy lineárnej kombinácie bázy c_1 až $c_{2 \cdot Q + 1}$ sú parametrami sínusového modelu a r_n je zvyšný reziduálny signál, ktorý budeme modelovať autoregresívne:

$$r_n = \sum_{i=1}^P a_i \cdot r_{n-i} + e_n.$$

¹²Preložené z anglického inverse Fourier transform (IFT).

Vo vyššie uvedenom vzt'ahu je P rád autoregresívneho modelu s parametrami a_1 až a_P a e sú vzorky excitačného procesu Gaussovského bieleho šumu.

Rozšírený algoritmus pracuje po blokoch vzoriek veľkosti B rovnako ako jeho nerozšírená varianta. Argument pre blokové spracovávanie zostáva rovnaký.

1.7.1 Excitácia

Majme vstupný poškodený signál x , prvý index i a posledný index j pre daný blok. Cieľom algoritmu je získať vektor excitačného signálu pre blok:

$$\mathbf{e} = [e_i \ e_{i+1} \ \cdots \ e_j]^T.$$

Pre výpočet vektoru excitačného signálu najskôr potrebujeme získať vektor reziduálneho signálu pre blok rozšírený o P bezprostredne predchádzajúcich vzoriek (kvôli požiadavkám nerozšíreného algoritmu pre výpočet nad daným blokom):

$$\mathbf{r} = [r_{i-P} \ r_{i-P+1} \ \cdots \ r_j]^T.$$

Z vektoru reziduálneho signálu \mathbf{r} získame vektor excitačného signálu \mathbf{e} metódou rozobranou v časti o nerozšírenom autoregresívnom algoritme. Popíšeme si samotnú konštrukciu vektoru reziduálneho signálu \mathbf{r} .

Pre získanie vektoru reziduálneho signálu je treba najskôr určiť prvky bázy sínusoid Ψ a následne nato je potrebné vykonať odhad parametrov sínusoidového modelu:

$$\mathbf{c} = [c_1 \ c_2 \ \cdots \ c_{2Q+1}]^T.$$

Jeden z možných spôsobov ako zostaviť bázu, je vybrať do Ψ jednosmernú zložku signálu¹³ a Q párov sínusoid:

$$\psi_{2i-1}[n] = \cos(\omega_i \cdot n \cdot T),$$

$$\psi_{2i}[n] = \sin(\omega_i \cdot n \cdot T)$$

kde ω_i je frekvencia i -tej sínusoidy a T je vzorkovací interval digitálneho signálu. Pri implementácii sa nám osvedčil iný adaptívnejší prístup k zostaveniu bázy, ktorý počíta s charakterom signálu v danom bloku. Do Ψ najskôr zaradíme jednosmernú zložku signálu. Zvyšné sínusoidy zvolíme podľa výsledkov aplikácie diskkrétnej Fourierovej transformácie¹⁴ na vektor vstupného poškodeného signálu pre blok rozšírený o P bezprostredne predchádzajúcich vzoriek danému bloku:

$$\mathbf{x} = [x_{i-P} \ x_{i-P+1} \ \cdots \ x_j]^T.$$

Z výsledku aplikácie diskkrétnej Fourierovej transformácie na vektor \mathbf{x} vyberieme do sínusoidovej bázy Q párov funkcií sínus a kosínus, odpovedajúcich najzástupenejším frekvenciám v bloku, prvým popísaným spôsobom. Ku zostavenej báze Ψ potrebujeme určiť váhy prvkov v podobe parametrov sínusoidového modelu \mathbf{c} . Pre odhad parametrov \mathbf{c} metódou najmenších štvorcov je potrebná matica:

$$\mathbf{G}_{SIN} = \begin{bmatrix} \psi_1[1] & \psi_2[1] & \cdots & \psi_{2Q+1}[1] \\ \psi_1[2] & \psi_2[2] & \cdots & \psi_{2Q+1}[2] \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \psi_1[n] & \psi_2[n] & \cdots & \psi_{2Q+1}[n] \end{bmatrix}$$

¹³Preložené z anglického DC bias.

¹⁴Preložené z anglického discrete Fourier transform (DFT).

kde n je počet prvkov vektoru \mathbf{x} . S maticou \mathbf{G}_{SIN} a vektorom poškodeného signálu \mathbf{x} získame odhad parametrov \mathbf{c} zo vzťahu:

$$\mathbf{c} = (\mathbf{G}_{SIN}^T \cdot \mathbf{G}_{SIN})^{-1} \cdot \mathbf{G}_{SIN}^T \cdot \mathbf{x}.$$

Vektor reziduálneho signálu \mathbf{r} pre blok nakoniec dostaneme vyjadrením:

$$\mathbf{r} = \mathbf{x} - \mathbf{G}_{SIN} \cdot \mathbf{c}.$$

1.7.2 Korekcia

Majme vstupný poškodený signál x , detekčný signál d , prvý index i a posledný index j pre daný blok určený na korekciu. Ďalej majme signál y obsahujúci opravené vzorky predchádzajúce danému bloku, získané z predošlých výpočtov. Sínusoidovú bázu $\tilde{\Psi}$ pre blok zostavíme metódou popísanou pri excitácii aplikovanou na vektor vstupného signálu rozšíreného o P predom opravených bezprostredne predchádzajúcich vzoriek danému bloku:

$$\tilde{\mathbf{x}} = [y_{i-P} \ y_{i-P+1} \ \cdots \ y_{i-1} \ x_i \ x_{i+1} \ \cdots \ x_j]^T.$$

S určenou bázou $\tilde{\Psi}$ odhadneme z vektoru $\tilde{\mathbf{x}}$ parametre sínusoidového modelu $\tilde{\mathbf{c}}$ spôsobom popísaným pri excitácii. Vektor reziduálneho signálu získame následne zo vzťahu:

$$\tilde{\mathbf{r}} = \tilde{\mathbf{x}} - \tilde{\mathbf{G}}_{SIN} \cdot \tilde{\mathbf{c}}.$$

kde maticu $\tilde{\mathbf{G}}_{SIN}$ zostavíme metódou popísanou pri excitácii z bázy $\tilde{\Psi}$.

Na reziduálny signál v podobe vektoru $\tilde{\mathbf{r}}$ s detekčným signálom d aplikujeme korekciu nerozšíreného algoritmu pre blok začínajúci na P -tej vzorke a končiaci na konci vektoru $\tilde{\mathbf{r}}$. Získame opravený reziduálny signál pre blok $\tilde{\mathbf{y}}$.

Výsledný vektor opraveného signálu pre blok vznikne sčítaním vektoru signálu modelovaného sínusoidovým modelom pre daný blok s vektorom opraveného reziduálneho signálu $\tilde{\mathbf{y}}$.

1.8 Algoritmus založený na neurónovej sieti

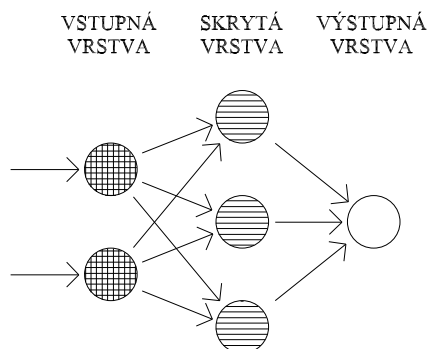
Algoritmus, ktorý sa chystáme predstaviť, je vlastnou aplikáciou umelých neurónových sietí na danú problematiku. Umelá neurónová sieť je výpočtový model, ktorý vznikol na základe abstrakcie z biologických neurónových systémov. Základnou stavebnou jednotkou neurónovej siete je neurón, pre ktorý existuje niekoľko modelov. V našej neurónovej sieti využijeme jeden z najpoužívanejších model neurónu, ktorý zavedený McCullochom a Pittsom. Môžeme ho popísať nasledovným vzťahom:

$$b = S\left(\sum_{i=1}^N (w_i \cdot a_i) + \Theta\right)$$

kde a_i sú vstupy neurónu, w_i sú synaptické váhy, Θ je prah, $S(a)$ je aktivačná funkcia a b je výstup neurónu. Jednotlivé neuróny sú vzájomne poprepájané do siete. Model siete ktorý využijeme v našom algoritme je známy pod menom viacvrstvový perceptrón¹⁵ a patrí medzi dopredné vrstevnaté siete. V takýchto sieťach

¹⁵Preložené z anglického Multilayer perceptron

sú neuróny usporiadané do vrstiev a synapsie spájajú všetky dvojice neurónov susedných vrstiev. Konkrétny príklad viacvrstvového perceptrónu môžeme vidieť na obrázku 1.3.

Obr. 1.3: Viacvrstvový perceptrón

V práci použijeme algoritmus učenia s učiteľom pomocou spätného šírenia chyby, čo je najpoužívanější algoritmus učenia tohto druhu sietí. Viacvrstvový perceptrón realizuje nelineárnu funkciu z množiny možných vstupov do množiny príslušných výstupov. Už sme si predstavili algoritmus založený na lineárnom autoregresívnom modeli. Viacvrstvový perceptrón je rozšírením myšlienky lineárneho perceptrónu, ktorého možnosti sú teoreticky rovnaké ako možnosti autoregresívneho modelu. Motiváciou implementácie tohto algoritmu je otázka nakoľko si pri riešení nášho problému polepšíme prechodom z lineárneho na nelineárny model. Spoľahlivým zdrojom ďalších informácií o neuronových sieťach je [5].

Podobne ako algoritmus založený na autoregresívnom modeli, bude aj tento pracovať po blokoch digitálnych vzoriek zo vstupného signálu o veľkosti B . Dôvodom pre blokové spracovávanie signálu naďalej zostáva menšia časová a pamäťová zložitosť výpočtu a jednotnejší hlasitosť aj frekvenčný charakter. Pre rámec algoritmu predpokladajme, že máme k dispozícii viacvrstvový perceptrón s počtom vstupných neurónov N , jedným výstupným neurónom a H neurónmi v skrytej vrstve. Tréninky budú prebiehať v T -cyklovej iterácii s učiacim koeficientom L .

1.8.1 Excitácia

Majme daný vstupný poškodený signál x , prvý index i a posledný index j pre daný blok. Metóda si v prvom rade zostaví tréningovú množinu pre sieť zo vzoriek bloku. Táto tréningová množina pozostáva z dvojíc vstupného vektora dĺžky N a výstupného vektora dĺžky 1. Pre každú vzorku daného bloku zaradíme do tréningovej množiny dvojicu vstupného vektora obsahujúceho N bezprostredne predchádzajúcich vzoriek danej vzorky (v zachovanom poradí) a výstupného vektora obsahujúceho len danú vzorku. Inými slovami, pre všetky indexy k daného bloku zaradíme do tréningovej množiny dvojicu vstupného vektora \mathbf{a}_k a výstup-

ného vektoru \mathbf{b}_k :

$$\mathbf{a}_k = [x_{k-N} \quad x_{k-N+1} \quad \cdots \quad x_{k-1}]^T,$$

$$\mathbf{b}_k = [x_k]^T.$$

Takto zostavenou tréningovou množinou natrénujeme našu sieť algoritmom učenia s učiteľom pomocou spätného šírenia chyby.

Za pomoci natrénovanej získame vektor excitačného signálu pre daný blok:

$$\mathbf{e} = [e_i \quad e_{i+1} \quad \cdots \quad e_j]^T$$

tak, že jednotlivé excitácie e_k vyjadríme odčítaním predikovanej vzorky od poškodenej:

$$e_k = x_k - p_k.$$

V uvedenom vzťahu je predikovaná vzorka p_k rovná jedinému prvku výstupného vektoru natrénovanej siete pre vstupný vektor \mathbf{a}_k .

1.8.2 Korekcia

Pri oprave poškodeného signálu algoritmus najskôr vykoná doprednú korekciu vstupného signálu x s detekčným signálom d , po ktorej obdrží signál f . Ďalej vykoná druhú doprednú korekciu nad obrátenými signálmi x a d , z ktorej opravený signál opäťovne obráti vo výsledný opravený signál r . Proces získania signálu r nazveme spätnou korekciou. Dopredná aj spätná korekcia prebieha postupne po blokoch poškodeného signálu o veľkosti B . Po tom, čo algoritmus získa dopredný aj spätný opravený signál vyhotoví finálnu korekciu v podobe signálu y . Princíp výpočtu finálnej korekcie z doprednej a spätnej si vysvetlíme na záver. Opíšme si najskôr metódu doprednej korekcie pre daný blok.

Majme vstupný poškodený signál x , jemu odpovedajúci detekčný signál d , prvý index i a posledný index j pre daný blok, na ktorom má prebehnúť dopredná korekcia. Ďalej majme signál y obsahujúci dopredne opravené vzorky predchádzajúce danému bloku, získané z predošlých výpočtov. Metóda zostaví tréningovú množinu, do ktorej zaradí pre každú vzorku daného bloku, ktorá je spolu s jej N bezprostredne predchádzajúcimi vzorkami v detekcii d označená za nepoškodenú, dvojicu vstupného vektoru obsahujúceho N bezprostredne predchádzajúcich vzoriek danej vzorky (v zachovanom poradí) a výstupného vektoru obsahujúceho len danú vzorku. Inými slovami, pre všetky indexy k daného bloku, pre ktoré k -ta vzorka vstupného signálu spolu s jej N bezprostredne predchádzajúcimi vzorkami sú v detekčnom signáli d označené za nepoškodené, zahrnieme do tréningovej množiny dvojicu vstupného vektoru \mathbf{a}_k a výstupného vektoru \mathbf{b}_k :

$$\mathbf{a}_k = [x_{k-N} \quad x_{k-N+1} \quad \cdots \quad x_{k-1}]^T,$$

$$\mathbf{b}_k = [x_k]^T.$$

Pripravenou tréningovou množinou natrénujeme našu sieť metódou učenia s učiteľom pomocou spätného šírenia chyby.

V ďalšej časti algoritmu natrénovaná sieť poskytuje predikcie pre jednotlivé poškodené vzorky. Pri implementácii sa osvedčil dopredný prechod v rámci bloku

s nahradením každej poškodenej vzorky predikovanou. Pri výpočte predikcie metóda počíta s predom vykonanými predikciami namiesto toho aby brala do úvahy poškodené vzorky. Výsledný dopredne opravený vektor získame vyjadrením:

$$\mathbf{f} = [f_i \ f_{i+1} \ \cdots \ f_j]^T$$

kde jednotlivé f_k získame rekurzívne zo vzt'ahu:

$$f_k = \begin{cases} y_k & k < i \\ x_k & k \geq i \text{ a } d_k = 0 \\ p_k & \text{inak} \end{cases}$$

kde predikcia p_k je rovná jedinému prvku výstupného vektoru natrénovanej siete pre vstupný vektor:

$$\mathbf{f}_k = [f_{k-N} \ f_{k-N+1} \ \cdots \ f_{k-1}]^T.$$

Konečný opravený signál y získame zložením signálov doprednej f a spätnej korekcie r zo vzt'ahu:

$$y_n = \begin{cases} x_n & d_n = 0 \\ (1 - \frac{o_n}{g_n+1}) \cdot f_n + (\frac{o_n}{g_n+1}) \cdot r_n & d_n = 1. \end{cases}$$

Celočíselné pomocné signály g a o získame z detekčného signálu d spôsobom popísaným v časti o naivnom algoritme.

1.9 Detekčné brány

V časti práci pojednávajúcej o obecnom algoritme pre reštaurovanie nahrávok poškodených lokálnymi znehodnoteniami bolo uvedené, že v druhej fáze detekcie sa na excitačný signál e aplikuje detekčná brána. Úlohou detekčnej brány je určiť prvotnú detekciu poškodených vzoriek signálu x v podobe binárneho detekčného signálu \tilde{d} . Popíšeme si princípy niekoľkých detekčných brán.

1.9.1 Jednoduchá detekčná brána

Jednoduchá detekčná brána v detekcii \tilde{d} označí za poškodené tie vzorky, ktorých absolútna hodnota excitácie je väčšia než stanovený prah T . Detekciu získanú aplikáciou jednoduchej detekčnej brány na excitačný signál e je možné formálne vyjadriť predpisom:

$$\tilde{d}_n = \begin{cases} 1 & |e_n| > T \\ 0 & \text{inak} \end{cases}$$

kde T je prah brány. Veľkým nedostatkom jednoduchej detekčnej brány je absolútna neadaptívnosť voči charakteru excitačných signálov. Pre naše účely je jednoduchá detekčná brána takmer nepoužiteľná. V práci je predstavená len pre počiatočnú ilustráciu princípu fungovania brán.

1.9.2 Detekčná brána smerodajnej odchýlky

Nasledujúca brána je prispôbivejšia než predchádzajúca jednoduchá. Detekčná brána smerodajnej odchýlky čiastočne prihliada pri detekcii poškodených vzoriek na charakter intenzity excitačného signálu. Detekčný signál \tilde{d} získaný aplikáciou brány smerodajnej odchýlky na excitačný signál e môžeme vyjadriť vzt'ahom:

$$\tilde{d}_n = \begin{cases} 1 & |e_n| > P \cdot \sigma \\ 0 & \text{inak.} \end{cases}$$

kde P je prahový parameter brány a σ je smerodajná odchýlka excitačného signálu e . Jedným zo spôsobov ako získať smerodajnú odchýlku σ je priamym výpočtom zo známeho vzt'ahu:

$$\sigma = \sqrt{\frac{1}{N} \cdot \sum_{i=1}^N (e_i - \bar{e})^2}$$

kde \bar{e} je priemerná hodnota vzorky excitačného signálu:

$$\bar{e} = \frac{1}{N} \cdot \sum_{i=1}^N (x_i).$$

Smerodajnú odchýlku σ excitácií môžeme taktiež získať pomocou metódy robustnej aproximácie, ktorá bola zavedená Kleinerom a Martinom v ich práci [3]. Kleiner-Martinova aproximačná metóda je v praxi bežne používaná pre podobné účely. Jej predpis je nasledovný:

$$\sigma \approx \frac{\text{med}(|e|)}{0,6745}$$

kde $\text{med}(|e|)$ je medián absolútnych hodnôt vzoriek excitačného signálu e . Detekčná brána smerodajnej odchýlky je vhodnou voľbou v situáciách, kedy nemá excitačný signál vo svojom priebehu premenlivú intenzitu.

1.9.3 Adaptívna detekčná brána smerodajnej odchýlky

Existuje mnoho spôsobov, akými by sme mohli získať bránu adaptívnu voči premenlivej intenzite excitácií. Jedno z možných riešení je nechať predošlú bránu počítať detekciu po blokoch vzoriek excitačného signálu. V takomto prípade by boli štandardné odchýlky a nimi určené prahy počítané lokálne zvlášť pre každý blok. Predstavme si vlastnú prispôbovú bránu smerodajnej odchýlky, ktorá počíta detekciu vzhľadom na vzorkové okolie. Detekčný signál \tilde{d} adaptívnej detekčnej brány smerodajnej odchýlky získame z excitačného signálu e predpisom:

$$\tilde{d}_n = \begin{cases} 1 & |e_n| > P \cdot \sigma_n \\ 0 & \text{inak} \end{cases}$$

kde P je prahový parameter brány a σ_n je lokálna smerodajná odchýlka excitácií:

$$\sigma_n = \sqrt{\frac{1}{2 \cdot R + 1} \sum_{i=-R}^R (e_{n+C \cdot i} - \bar{e}_n)^2}.$$

Vo vyššie uvedenom vzťahu je R respektíve C celočíselný koeficient vyjadrujúci rozsah respektíve decimáciu vzorkového okolia lokálneho výpočtu a \bar{e}_n je lokálny priemer vzoriek excitácií:

$$\bar{e}_n = \frac{1}{2 \cdot R + 1} \cdot \sum_{i=-R}^R e_{n+C \cdot i}.$$

Pre výpočet lokálnej smerodajnej odchýlky excitácií môžeme opäť použiť zmienenú aproximáčnú metódu navrhnutú Kleinerom a Martinom:

$$\sigma_n \approx \frac{\text{med}(|e_{n-C \cdot R}|, |e_{n-C \cdot (R-1)}| \cdots, |e_{n+C \cdot R}|)}{0,6745}.$$

Čo sa týka brán, nieje prispôsobivosť vždy žiadúcou vlastnosťou. Vhodnosť aplikácie adaptívnej brány závisí od pravidelnosti rozloženia lokálnych znehodnotení vo vstupnom poškodenom signáli.

1.9.4 Systém dvoch prahov

Systém detekčných brán, ktorého princíp si teraz opíšeme, je celkom univerzálny a je ho možné aplikovať na všetky v práci spomenuté brány. Jeho hlavnou myšlienkou je zaviesť dva prahy pre detekciu poškodených vzoriek z excitačného signálu. Prvý prah slúži k určeniu poškodenosti vzorky na začiatku postupnosti poškodených. Druhý prah slúži k určeniu poškodenosti vzorky uprostred postupnosti poškodených.

Implementáciu systému do jednoduchšej detekčnej brány získame zavedením dvoch prahov T_1 , T_2 namiesto jediného T . Výsledný detekčný signál takto upravenej jednoduchšej brány môžeme vyjadriť nasledovne:

$$\tilde{d}_n = \begin{cases} 1 & |e_n| > T_1 \text{ a } d_{n-1} = 0 \text{ alebo} \\ & |e_n| > T_2 \text{ a } d_{n-1} = 1 \\ 0 & \text{inak.} \end{cases}$$

Implementáciu systému do zvyšných z uvedených brán získame napríklad nahradením jediného prahového parametru P dvomi novými P_1 , P_2 .

Princíp dvoch prahov detekčných brán vznikol vďaka charakteru historických analógových médií a vlastnostiam im prislúchajúcich lokálnych znehodnotení. Tieto poškodenia mávajú zvyčajne začiatok intenzívnejší než svoj zvyšok, a to sa premieta aj do mnohých excitačných signálov.

1.10 Detekčné modifikátory

Poslednú nepovinnú fázu detekcie tvoria aplikácie detekčných modifikátorov. Tie pracujú s prvotnou detekciou poskytnutou detekčnou bránou v podobe signálu \tilde{d} . Cieľom aplikácií modifikátorov je skvalitnenie prvotných detekcií vo výsledný detekčný signál d . V rámci práce si predstavíme tri modifikátory, ktoré pri vhodnom použití redukovujú nedostatky prvotných detekcií.

1.10.1 Detekčný rozširovač

Detekčný rozširovač upraví detekciu \tilde{d} vo výslednú d tak, že každú vzorku \tilde{d}_n s danou binárnou hodnotou L duplikuje na P pozícií *dopredu* alebo *dozadu* prípadne *obecne*. Výslednú detekciu d môžeme vyjadriť nasledovne:

$$d_n = \begin{cases} L & \text{dopredu a } \exists i : (i \leq n \text{ a } \tilde{d}_i = L \text{ a } |n - i| \leq P) \text{ alebo} \\ & \text{dozadu a } \exists i : (i \geq n \text{ a } \tilde{d}_i = L \text{ a } |n - i| \leq P) \text{ alebo} \\ & \text{obecne a } \exists i : (\tilde{d}_i = L \text{ a } |n - i| \leq P) \\ 1 - L & \text{inak.} \end{cases}$$

1.10.2 Detekčný prepájač

Detekčný prepájač upraví detekciu \tilde{d} tak, že každú dvojicu vzoriek \tilde{d}_i, \tilde{d}_j s danou binárnou hodnotou L , ktorých vzájomná vzdialenosť je menšia ako parameter P , prepojí vo výslednom detekčnom signáli d hodnotami L na medzipozíciách. Formálne môžeme výslednú detekciu d vyjadriť:

$$d_n = \begin{cases} L & \min(\{j \mid j \geq n \text{ a } \tilde{d}_j = L\}) - \max(\{i \mid i \leq n \text{ a } \tilde{d}_i = L\}) \leq P \\ 1 - L & \text{inak.} \end{cases}$$

1.10.3 Detekčný posúvač

Detekčný rozširovač upraví detekciu \tilde{d} vo výslednú d tak, že každú jeho vzorku posunie o P pozícií *dopredu* alebo *dozadu*. Výslednú detekciu d môžeme vyjadriť nasledovne:

$$d_n = \begin{cases} \tilde{d}_{n-P} & \text{dopredu} \\ \tilde{d}_{n+P} & \text{dozadu.} \end{cases}$$

Kapitola 2

Knižnica DAPNet

Pre účely realizácie pozorovania schopností algoritmov popísaných v práci vznikla vlastná knižnica. Napísaná je v objektovo orientovanom programovacom jazyku C# s názvom DAPNet¹. Knižnica DAPNet umožňuje svojim užívateľom editáciu digitálnych audio nahrávok uložených v súboroch formátu WAV. Súbor WAV, osem alebo šesnásť bitového charakteru, umožňuje načítať do operačnej pamäti. Vzorky načítaných nahrávok v pamäti je následne možné editovať. Po vykonaní editácie je možné upravenú nahrávku spätne uložiť na pevný disk. V súčasnosti knižnica obsahuje niekoľko offline implementácií digitálnych audio efektov. Medzi ne patria napríklad signálový zosilovač a normalizér, mediánový a vysokopriepustný filter. Knižnica obsahuje aj všetky metódy pre detekciu a korekciu lokálnych znehodnotení signálov predstavených v tejto práci. Kód 2.1 poskytuje ukážku práce s knižnicou DAPNet. Program najskôr načíta poškodenú nahrávku a aplikuje na ňu algoritmus založený na autoregresívnom modeli. Pred tým, než nahrávku uloží do nového súboru, ju ešte znormalizuje.

Kód 2.1: Ukážka

```
using DAPNet;

namespace Example
{
    class Program
    {
        static void Main(string[] args)
        {
            // Creates wave representation for degraded wave.
            Wave wave = new Wave();
            // Loads wave degraded wave.
            wave.Read("degraded.wav");

            // Creates an autoregressive declicker with the given order
            // of its AR model and the block size for computation.
            ARDeclicker arDeclicker = new ARDeclicker(20, 256);
            // Creates a simple deviation gate with the given parameter for detection
            // of degraded samples that exceed a value of the parameter multiplied by
            // a deviation of a given excitation signal.
            DeviationSimpleGate deviationSimpleGate = new DeviationSimpleGate(6.0);
            // Creates a detection modifier for widening of sequences of detected
            // degraded samples by the given parameters of flag, distance and direction.
            DetectionWidener detectionWidener = new DetectionWidener(true, 10,
                DetectionWidener.WidenDirection.Bidirectional);
            // Corrects every channel of degraded wav.
            foreach (SampleVector degradedChannel in wave.Channels)
            {
```

¹Skrátene z anglického .Net Digital Audio Processing Library.

```

        // Performs detection of degraded samples of actual channel with
        // prepared declicker, gate and modifier.
        DetectionVector detection = arDeclicker.Detect(degradedChannel,
            deviationSimpleGate, detectionWidener);
        // Performs correction of channel with obtained detection.
        arDeclicker.Correct(degradedChannel, detection);
    }

    // Creates a peak normalizing effect with the given parameter
    // for peak normalization of signals to the given parameter.
    PeakNormalizer peakNormalizer = new PeakNormalizer(SampleVector.UpperBound);
    // Peak normalizes every channel of corrected wav.
    foreach (SampleVector correctedChannel in wave.Channels)
    {
        // Peak normalizes actual channel.
        peakNormalizer.Process(correctedChannel);
    }

    // Saves wave with corrected and normalized channels.
    wave.Write("corrected.wav");
}
}
}
}
}

```

2.1 Architektúra

Na vyššie uvedenom kóde 2.1 si popíšme najpodstatnejšie triedy knižnice DAPNet. Trieda pomenovaná *Wave* je reprezentáciou digitálnej audio nahrávky formátu WAV. Metódy *Wave.Read* a *Wave.Write* čítajú a ukladajú nahrávky. Trieda *Wave* má vlastnosť *Wave.Channels*, ktorá vracia pole kanálových stôp danej nahrávky. Kanálové stopy sú inštanciami triedy *SampleVector*. Táto trieda predstavuje indexovateľnú kolekciu vzoriek uložených v hodnotovom type *double*. Na jednotlivé stopy je možné aplikovať audio efekty implementujúce abstraktnú triedu *Effect* s abstraktnou metódou *Effect.Process*. Trieda normalizéru *PeakNormalizer* z ukážky 2.1 je jednoduchým príkladom implementácie triedy *Effect*.

V úvode kapitoly už bolo spomenuté, že knižnica DAPNet obsahuje všetky metódy pre odstraňovanie lokálnych znehodnotení z nahrávok. Jednotlivé algoritmy, detekčné brány a modifikátory sú reprezentované postupne abstraktnými triedami *Declicker*, *DetectionGate* a *DetectionModifier*. Binárnemu detekčnému signálu odpovedá trieda *DetectionVector*. Je to indexovateľná kolekcia binárnych vzoriek uložených v hodnotovom type *bool*. Dizajn tried *Declicker*, *DetectionGate* a *DetectionModifier* odpovedá zobecneniu, ktoré sme si uviedli na začiatku práce. Pre realizáciu algoritmu poskytujúceho excitáciu a korekciu poškodeného signálu v zmysle knižce DAPNet, je potrebné implementovať triedu *Declicker* definovaním metód *Declicker.GetExcitations* a *Declicker.Correct*. Metóda *Declicker.GetExcitations* vracia pre vstupný signál excitačný a metóda *Declicker.Correct* opravuje signál na základe poskytnutej detekcie. V ukázkovom kóde 2.1 máme možnosť vidieť volanie algoritmu založenom na autoregresívnom modeli. Je reprezentovaný inštanciou triedy *ARDeclicker*.

Rozhranie abstraktnej triedy brány *DetectionGate* si vynucuje implementáciu metódy *DetectionGate.Detect*. Metóda *DetectionGate.Detect* vracia pre vstupný signál prvotnú detekciu. Detekčnou bránou vo vyššie uvedenom kóde 2.1

je inštancia triedy `DeviationSimpleGate`. Predstavuje jednoduchú bránu smerodajnej odchýlky s jedným prahom.

Modifikátory implementujú metódu `DetectionModifier.Modify`. Metóda `DetectionModifier.Modify` pracuje len s binárnym detekčným signálom, ako bolo uvedené pri opise obecného algoritmu. V kóde 2.1 predstavuje detekčný modifikátor inštancia triedy `DetectionWidener`. Reprezentuje detekčný rozširovač popísaný v práci.

Nasledujúce zoznamy zoskupené v tabuľkách 2.1, 2.2 a 2.3 sú zhrnutiami tried knižnice DAPNet implementujúcich metódy detekcie a korekcie lokálnych znehodnotení popísaných v práci:

Tabuľka 2.1: Algoritmy v DAPNet

Trieda	Algoritmus
<code>NDeclicker</code>	naivný
<code>KLDeclicker</code>	Kasparis-Laneov
<code>ARDeclicker</code>	autoregresívny
<code>SARDeclicker</code>	sínusoidovo rozšírený autoregresívny
<code>NNDeclicker</code>	založený na neurónovej sieti

Tabuľka 2.2: Detekčné brány v DAPNet

Trieda	Detekčná brána
<code>SimpleGate</code>	jednoduchá
<code>DoubleGate</code>	jednoduchá s dvomi prahmi
<code>DeviationSimpleGate</code>	smerodajnej odchýlky
<code>DeviationDoubleGate</code>	smerodajnej odchýlky s dvomi prahmi
<code>AdaptiveSimpleGate</code>	adaptívna smerodajnej odchýlky
<code>AdaptiveDoubleGate</code>	adaptívna smerodajnej odchýlky s dvomi prahmi

Tabuľka 2.3: Detekčné modifikátory v DAPNet

Trieda	Detekčný modifikátor
<code>DetectionWidener</code>	rozširovač
<code>DetectionJoiner</code>	prepájač
<code>DetectionShifter</code>	posúvač

2.2 Použité knižnice

V implementácii knižnice DAPNet bolo použitých niekoľko knižníc. V prvom rade je to matematická knižnica `MathNet.Numerics` [6]. Poskytuje knižnici DAPNet hlavne metódy pre riešenie sústav rovníc a Bluesteinov algoritmus pre výpočet rýchlej Fourierovej transformácie² nad vektorom arbitrárnej veľkosti. Pri implementácii vlastného návrhu algoritmu založenom na neurónovej sieti bola využitá

²Preložené z anglického Bluestein's Fast Fourier Transform algorithm.

knižnica NeuronDotNet [7], ktorá poskytla výpočetný model viacvrstvového perceptrónu. V poslednom rade bola použitá knižnica ZedGraph [8] pre vykresľovanie grafov v okennej aplikácii s názvom DeclickerInspector, ktorú bude predstavená v nasledujúcej kapitole. Dôležité je spomenúť, že pri práci s uvedenými knižnicami nedošlo k porušeniu licenčných podmienok.

Kapitola 3

Objektívny experiment

Nasledujúca kapitola popisuje priebeh vlastného objektívneho experimentu s vybranými algoritmami pre detekciu a korekciu lokálnych znehodnotení v digitálnych audio nahrávkach. Jeho cieľom je zhodnotenie efektivity jednotlivých prístupov popísaných v práci. Pri realizácii experimentu nám poslúžila vlastná knižnica DAPNet, ktorá bola predstavená v predchádzajúcej kapitole.

3.1 Generovanie vstupných dát

Súčasťou samotného experimentu je generovanie vstupných dát. Potrebné bolo získať nahrávky bez výskytu lokálnych znehodnotení a tiež nájsť spôsob akým by sme mohli tieto nahrávky poškodiť. Myšlienkou pri generovaní dát bolo, že jedine reverzným prístupom môžeme získať poškodenú nahrávku súčasne s jej odpovedajúcou ideálne čistou variantou. Platí to za predpokladu, že neexistuje dokonalý systém pre čistenie poškodených nahrávok.

Zdrojom nahrávok vybraných pre experiment sa stal portál [9], z ktorého bolo stiahnutých a použitých celkom dvanásť audio stôp s rozmanitým charakterom bez porušenia licenčných podmienok. Názov a charakter jednotlivých nahrávok je možné vidieť v tabuľke 3.1. Všetky vybrané nahrávky boli prevedené do jednotného formátu (súbor WAV, vzorkové rozlíšenie 16-bit, vzorkovacia frekvencia 44100Hz, mono, dĺžka 2000000 vzoriek, hlasitosť normalizácia 80%). Každá z vybraných dvanástich stôp bola následne vyfiltrovaná do šiestich rôznych frekvenčných rozpätí aplikáciou ToneBytes Vinyl [10]. Jednotlivé varianty stôp získané filtráciami majú odpovedať charakteru zvuku vinylového média zo šiestich rôznych časových období. Účelom filtrácií bolo priblížiť sa zvukovej podobe nahrávok, ktoré obsahovali dané lokálne znehodnotenia.

Aplikácia ToneBytes Vinyl umožnila aj vygenerovanie stôp obsahujúcich len nasimulované analógové lokálne poruchy odpovedajúce vybraným obdobiam. Inak povedané, pre každé zo šiestich časových období, počnúc rokmi štyridsiatymi až po súčasnosť, bolo vyfiltrovaných všetkých dvanásť stôp a bola vygenerovaná stopa obsahujúca len lokálne poruchy.

Ku každej stope obsahujúcej len analógové poruchy bola vygenerovaná odpovedajúca stopa obsahujúca len digitálne poruchy. Stopa s digitálnou poruchou vznikla zo stopy s analógovými znehodnoteniami tak, že každá poškodená vzorka bola nahradená náhodnou vzorkou procesu Gaussovského bieleho šumu. Tabuľka 3.2 uvádza názvy vyfiltrovaných nahrávok pre dané časové obdobia a

názvy odpovedajúcich stôp, ktoré obsahujú len analógové a digitálne poškodenia.

Stopy pozostávajúce len z lokálnych znehodnotení analógového charakteru majú vďaka aplikácii ToneBytes Vinyl, vzhľadom na nastavené obdobie, rozdielne frekvenčné rozmedzie, intenzitu a hustotu. Vygenerované stopy obsahujúce len digitálne znehodnotenia kopírujú hustotu odpovedajúcich analógových predlôh, zatiaľ čo ich intenzita a frekvenčné rozpätie zostávajú nemenné.

Tabuľka 3.1: Nahrávky objektívneho experimentu

Nahrávka	Charakter
S_01_??	letiskový ruch
S_02_??	mužský prednes básne
S_03_??	akustické bubny
S_04_??	ženská reč
S_05_??	londýnsky ruch
S_06_??	ženská reportáž
S_07_??	biely šum
S_08_??	akustický klavír
S_09_??	elektrický klavír
S_10_??	saxofón
S_11_??	ženský spev
S_12_??	trumpeta

Tabuľka 3.2: Filtrácie a poškodenia objektívneho experimentu

Nahrávka	Obdobie	Analógové	Digitálne
S_??_01	40. roky	A_01	D_01
S_??_02	50. roky	A_02	D_02
S_??_03	60. roky	A_03	D_03
S_??_04	70. roky	A_04	D_04
S_??_05	80. roky	A_05	D_05
S_??_06	90. roky	A_06	D_06

3.2 Nastavenie parametrov

Zámerom objektívneho experimentu je vyniesť čo najobecnejšie zhodnotenie efektivity predstavených algoritmov. Tendenciou je zhodnotiť kvalitu korekcie a výpovednú hodnotu excitačných signálov pri výkone jednotlivých metód. Problematiku výberu obecné najefektívnejšej detekčnej brány a detekčného modifikátoru v rámci našej práce vynecháme. Pre účely experimentu bola vybraná spoločná brána so stálými parametrami, rovnako nemenný modifikátor a pre všetky testované algoritmy boli stanovené fixné doporučené nastavenia. Taktiež bol pre rámec experimentu vybraný aj algoritmus pre revízne účely. S jeho úlohou sa oboznámime pri rozbere priebehu experimentu. Podotýkame, že v rámci obecnosti nieje hlavným cieľom experimentu nájdenie najvhodnejších nastavení parametrov vybraných algoritmov pre dané vstupné dáta. Takýmto spôsobom získané najlepšie možné výsledky môžu byť zavádzajúce. Pri niektorých metódach sa totiž vhodné

nastavenie parametrov hľadá oveľa komplikovanejšie. Upozorňujeme, že výber spoločnej detekčnej brány a modifikátoru môže do veľkej miery ovplyvniť výsledky výskumu. Tie môžu byť rovnako ovplyvnené aj zafixovaním parametrov pre algoritmy vystupujúce v experimente, no v rámci dostupných výpočetných možností bolo potrebné spraviť kompromis. V nasledujúcich zoznamoch máme možnosť vidieť starostlivo vybranú spoločnú bránu a modifikátor, algoritmus pre revízne účely a nastavenia vybraných algoritmov vystupujúcich v objektívnom experimente. Všetky uvedené nastavenia objektívneho experimentu boli určené na základe doporučení autorov metód alebo boli vybrané po pozorovaní výsledkov sérií testov. Nastavenia nezachádzajú do extrémov a snažia sa poskytnúť priestor objektivite.

- Adaptívna brána smerodajnej odchýlky s dvomi prahmi počítajúca Martin-Kleinerovou aproximáciou
 - s parametrami: $P_1 = 3$, $P_2 = 2$, $R = 20$, $C = 50$.
- Detekčný prepájač
 - s parametrami: $L = 1$, $P = 25$.
- Revízny algoritmus je naivný algoritmus
 - s parametrami: $O = 5$.
- Naivný algoritmus
 - s parametrom: $O = 5$.
- Kasparis-Lanov algoritmus
 - s parametrami: $Q = 10$, $R = 20$, $K = 20$.
- Autoregresívny algoritmus
 - s parametrami: $B = 1024$, $P = 20$.
- Sínusoidovo rozšírený autoregresívny algoritmus
 - s parametrami: $B = 1024$, $Q = 5$, $P = 20$.
- Algoritmus založený na neurónovej sieti
 - s parametrami: $B = 512$, $N = 20$, $H = 5$, $T = 100$, $L = 0, 1$.

3.3 Priebeh

Celý objektívny experiment spočíval v monitorovaní výsledkov pre každý z vybraných algoritmov aplikovaný na každú nahrávku poškodenú odpovedajúcimi analógovými a digitálnymi znehodnoteniami v každom časovom období. Proces experimentu zahŕňajúci výpočty s daným algoritmom, nahrávkou a obdobím nazveme krokom objektívneho experimentu. V jednotlivých krokoch boli zozbierané hodnoty veličín, ktoré si popíšeme pri opise jedného kroku objektívneho

experimentu. Na záver si uvedieme z nazbieraných hodnôt výsledné aritmetické priemery a popíšeme si význam takto získaných výsledkov.

Krok objektívneho experimentu pre danú čistú nahrávku v podobe signálu s a signál obsahujúci len lokálne znehodnotenia g prebiehal nasledovne: najskôr bola na signál s poškodeniami g aplikovaná brána s modifikátorom určeným pre experiment, čím sme získali ideálnu detekciu v podobe detekčného signálu i . Následne bol znehodnotený čistý signál s signálom poškodení g , rešpektujúc charakter poškodení, vo výsledný signál x :

$$x_n = \begin{cases} x_n + g_n & \text{analog a } i_n = 1 \text{ (aditívny model)} \\ g_n & \text{digital a } i_n = 1 \text{ (nahradzujúci model)} \\ s_n & \text{inak.} \end{cases}$$

Vzápätí bol prostredníctvom algoritmu získaný excitačný signál e zo znehodnoteného signálu x . Opäť bola aplikovaná detekčná brána s modifikátorom, no tentokrát na získaný excitačný signál e vo výsledný analyzovaný detekčný signál a . Na poškodený signál x s ideálnym detekčným signálom i bola neskôr aplikovaná korekcia určeného algoritmu, čím sme získali opravený signál y . Na rad prišiel revízny algoritmus, ktorý z opraveného signálu získal excitačný, z ktorého sme po ďalšej aplikácii brány a modifikátoru získali revízny detekčný signál r .

V rámci jedného kroku objektívneho experimentu boli zozbierané hodnoty nasledovných veličín v snahe popísať kvalitu excitačného signálu určeného algoritmu:

$$\begin{aligned} D_Efektivita &= \frac{|\{j \mid a_j = i_j\}|}{|\{k \mid i_k = 0 \text{ alebo } i_k = 1\}|} \cdot 100\%, \\ N_Efektivita &= \frac{|\{j \mid a_j = 0 \text{ a } i_j = 0\}|}{|\{k \mid i_k = 0\}|} \cdot 100\%, \\ P_Efektivita &= \frac{|\{j \mid a_j = 1 \text{ a } i_j = 1\}|}{|\{k \mid i_k = 1\}|} \cdot 100\%. \end{aligned}$$

Veličina $D_Efektivita$ predstavuje pomer počtu správne označených vzoriek v analyzovanom detekčnom signáli a voči ideálnemu detekčnému signálu i ku počtu vzoriek. Veličina $N_Efektivita$ reprezentuje pomer počtu správne označených nepoškodených vzoriek v analyzovanej detekcii a voči ideálnej detekcii i ku počtu nepoškodených vzoriek z ideálnej detekcie i a veličina $P_Efektivita$ je pomer počtu správne označených poškodených vzoriek v analyzovanej detekcii a voči ideálnej detekcii i ku počtu poškodených vzoriek z ideálnej detekcie i .

Pre účely sledovania kvality korekcie algoritmu boli v rámci kroku experimentu zaznamenané hodnoty ďalších troch veličín. Prvými dvomi sú priemer absolútnych hodnôt \bar{d} a štandardná odchýlka rozdielov σ_d vzoriek čistého signálu s a im odpovedajúcich vzoriek opraveného signálu y . Posledná veličina $C_Efektivita$ je definovaná nasledovne:

$$C_Efektivita = \frac{|\{j \mid r_j = 0 \text{ a } i_j = 1\}|}{|\{k \mid i_k = 1\}|} \cdot 100\%.$$

Určuje pomer počtu vzoriek, ktoré sú v ideálnej detekcii i označené za poškodené, zatiaľ čo v revíznej detekcii r nie sú, ku počtu poškodených vzoriek z ideálnej detekcie i .

V poslednom rade je treba poznamenať, že v rámci krokov objektívneho experimentu boli ešte zaznamenávané časy pre excitáciu a korekciu realizovanú daným algoritmom.

3.4 Okenná aplikácia DeclickerInspector

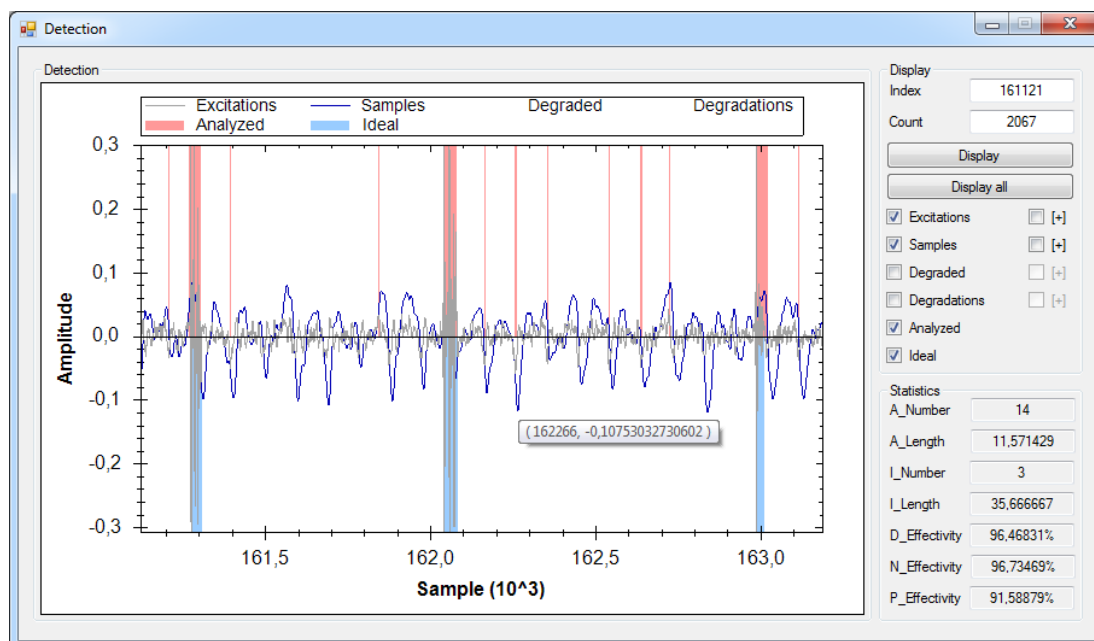
Vyššie popísaný krok objektívneho experimentu s uvedenými nastaveniami bol implementovaný do Windows Forms aplikácie s názvom DeclickerInspector napísanou v jazyku C# pod knižnicou DAPNet. Program DeclickerInspector spustíme nasledovným príkazom:

```
DeclickerInsecptor.exe (n|kl|ar|sar|nn) (c|d) (samples path) (degra-  
dations path) (a|d)
```

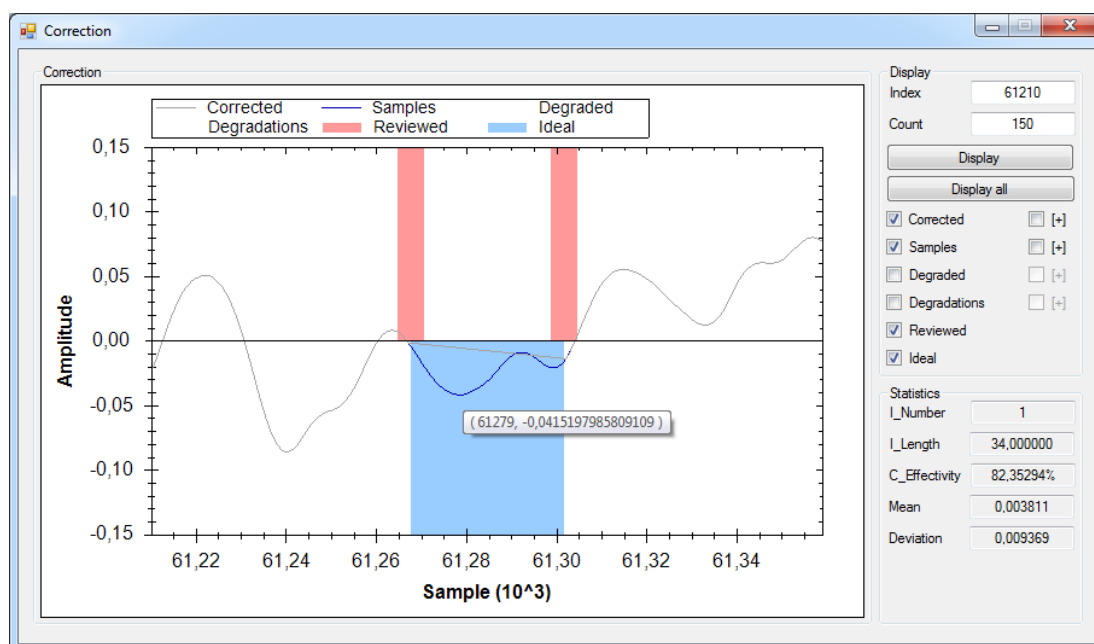
kde (n|kl|ar|sar|nn) je argument reprezentujúci aplikovaný algoritmus (naivný n, Kasparis-Lanov kl, autoregresívny ar, sínusoidovo rozšírený sar, založený na neurónovej sieti nn), argument (c|d) značí vybranú fázu pre ktorú DeclickerInspector zobrazí výsledky (detekčná d, korekčná c), voľba (samples path) je cesta ku súboru s čistým signálom, voľba (degradations path) je cesta ku súboru obsahujúcemu lokálne znehodnotenia a (a|d) je výber modelu pre znehodnotenie signálu (analog a, digitál d). Všetky z uvedených argumentov sú povinné, rovnako ako je povinné dodržanie ich poradia.

Po spustení programu pre prehliadanie výsledkov detekcie sa zobrazí okno podobné tomu, ktoré máme možnosť vidieť na obrázku 3.1. Graf nachádzajúci sa v okne zobrazuje stopy znormalizovaného excitačného signálu *Excitations*, čistého signálu *Samples*, stopu signálu lokálnych poškodení *Degradations*, stopu poškodeného vstupného signálu *Degraded* a stopy analyzovanej *Analyzed* a ideálnej *Ideal* detekcie. Graf je možné priblížiť a tiež je možné sa v ňom pohybovať prostredníctvom myši. Rozmedzie aktuálne prehliadaného úseku máme možnosť zmeniť aj prostredníctvom textových polí a tlačidiel dostupných v pravom hornom rohu. Štatistiky, nachádzajúce sa v pravom dolnom rohu okna, sú prepočítavané vzhľadom na prehliadaný úsek jednotlivých signálov. Čo sa týka zobrazených štatistík, hodnota veličiny *A_Number* zobrazuje počet detekovaných sekvencií poškodených vzoriek zvoleným algoritmom v zobrazenom úseku a *A_Length* udáva priemernú dĺžku týchto sekvencií. Hodnota veličiny *L_Number* zobrazuje počet detekovaných sekvencií poškodených vzoriek z ideálnej detekcie v zobrazenom úseku, ku ktorým priemerná dĺžka je zobrazená pri veličine *L_Length*. Polia *D_Effectivity*, *N_Effectivity* a *P_Effectivity* udávajú zaradom hodnoty veličín *D_Efektivita*, *N_Efektivita* a *P_Efektivita* pre prehliadaný úsek.

Po spustení aplikácie DeclickerInspector pre korekciu sa zobrazí okno podobné tomu, ktoré je zobrazené na obrázku 3.2. Rozdiel v okne popisujúcom výsledky korekcie oproti oknu zobrazujúcemu výsledok detekcie je ten, že korekčné okno zobrazuje v grafe namiesto signálu excitácií opravený signál *Corrected* a namiesto analyzovanej detekcie z fázy detekcie zobrazuje revíziu detekciu *Reviewed*. Ďalším rozdielom sú vymenené štatistické veličiny z detekčných za korekčné. Veličiny *Mean* a *Deviation* predstavujú priemer absolútnych hodnôt a štandardnú odchýlku rozdielov vzoriek čistého signálu a odpovedajúcich vzoriek opraveného signálu. Pole *C_Effectivity* udáva hodnotu veličiny *C_Efektivita* a význam veličín *L_Number*, *L_Length* ostáva rovnaký.

Obr. 3.1: Aplikácia DeclickerInspector, detekcia

Obr. 3.2: Aplikácia DeclickerInspector, korekcia

3.5 Výsledky

V práci bol opísaný priebeh kroku objektívneho experimentu. Ako bolo spomenuté v úvode ku objektívnemu experimentu, pre získanie výsledkov bol zrealizovaný krok pre každý algoritmus so zafixovanými hodnotami parametrov aplikovaný na každú nahrávku v každom časovom období poškodenú odpovedajúcimi analógovými a digitálnymi znehodnoteniami. Nakoniec bol na výsledky aplikovaný aritmetický priemer. V tabuľkách 3.3, 3.4 je možné vidieť úspechy jednotlivých algoritmov (kde N je naivný algoritmus, KL je Kasparis-Laneov, AR je

autoregresívny, SAR je sínusoidovo rozšírený autoregresívny a NN je založený na neurónovej sieti).

Tabuľka 3.3: Excitačné výsledky objektívneho experimentu

Algoritmus	D_Efektivita	N_Efektivita	P_Efektivita	Čas
N	87,87 %	92,16 %	60,64 %	36 ms
KL	88,25 %	93,74 %	59,41 %	288 ms
AR	84,87 %	88,21 %	69,26 %	1678 ms
SAR	85,09 %	88,63 %	68,16 %	3474 ms
NN	89,44 %	98,00 %	28,40 %	88025 ms

Tabuľka 3.4: Korekčné výsledky objektívneho experimentu

Algoritmus	C_Efektivita	Priemer	Odchýlka	Čas
N	92,26 %	0,00759	0,02734	16 ms
KL	49,09 %	0,00768	0,02647	892 ms
AR	98,79 %	0,00400	0,01465	57016 ms
SAR	98,72 %	0,00389	0,01425	61257 ms
NN	70,00 %	0,00738	0,02458	62450 ms

3.6 Zhodnotenie

Výsledky z excitácií sú uvedené v tabuľke 3.3. Hodnoty veličiny *D_Efektivita* reprezentujú množstvo správne označených vzoriek v analyzovanej detekcii voči ideálnej detekcii, kde analyzovaná detekcia vznikne aplikáciou brány a modifikátoru pre objektívny experiment na excitačný sigál. Veličina *N_Efektivita* značí množstvo správne označených vzoriek v analyzovanej detekcii spomedzi nepoškodených vzoriek z ideálnej detekcie a hodnota veličiny *P_Efektivita* symbolizuje množstvo správne označených vzoriek v analyzovanej detekcii spomedzi poškodených vzoriek z ideálnej detekcie. Vyššia hodnota veličiny *D_Efektivita* znamená väčšiu presnosť pri označovaní poškodenosti jednotlivých vzoriek. Vyššia *N_Efektivita* znamená väčšiu pravdepodobnosť pre označenie nepoškodenej vzorky za nepoškodenú a vyššia *P_Efektivita* značí väčšiu pravdepodobnosť pre označenie poškodenej vzorky za poškodenú.

Z tabuliek obsahujúcich výsledky pre excitácie signálu 3.3, vypláva, že hoci je *D_Efektivita* veľmi podobná pre všetky vybrané algoritmy (v rozpätí piatich percent), existujú isté kvalitatívne rozdiely v excitačných signáloch. Rozdiely sú evidentné v rámci hodnôt zvyšných dvoch efektívít. Naivný algoritmus má prekvapujúco dobré výsledky. Môže to byť opodstatnené charakterom testovacích dát, pretože všetky lokálne znehodnotenia mali relatívne vysoké frekvenčné zastúpenie. Z výsledkov je ďalej vidno, že Kasparis-Lanov algoritmus je na tom veľmi podobne ako naivný. Rozumné vysvetlenie pre podobnosť výsledkov naivného algoritmu a Kasparis-Lanovho môže podať fakt, že v rámci experimentu bol použitý detekčný modifikátor, ktorý vylepšil výsledky naivného algoritmu natoľko, že sa výsledky týchto dvoch algoritmov priblížili. Od rozšíreného autoregresívneho algoritmu sínusoidovým modelom by sa dali očakávať lepšie výsledky než

od nerozšíreného algoritmu, no v tabuľkách môžeme vidieť, že tieto výsledky sú si veľmi podobné. Dôvodom pre podobnosť výsledkov autoregresívneho algoritmu a jeho rozšírenia je charakter vstupných nahrávok. Sínusoidové rozšírenie si kladie za cieľ poskytovať lepšie výsledky pokiaľ ide o nahrávky harmonického charakteru. Množina testovacích dát bola však do značnej miery neharmonická. Na hodnotách jednotlivých efektívít týkajúcich sa excitácie signálu pre vlastný algoritmus založený na neurónovej sieti vidno, že síce je jeho *D_Efektivita* najlepšia, jeho *P_Efektivita* však značne zaostáva. Malá *P_Efektivita* algoritmu značí jeho opatrnosť pri excitácii danej vzorky. V poslednom rade môžeme v tabuľke 3.3 vidieť veličinu, ktorej hodnoty sa zásadne líšia. Je ňou priemerný čas trvania konštrukcie excitačných signálov pri vybraných algoritmoch. Upozorňujeme však, že jednotlivé algoritmy boli implementované uprednostňovaním čistoty kódu pred časovou aj pamäťovou výpočtnou náročnosťou. Napriek tomu nám jednotlivé časy môžu poskytnúť predstavu o empirickej časovej zložitosti uvedených algoritmov. Z výsledkov sa nedá obecné povedať, ktorý z algoritmov obstál pri excitácii signálov najlepšie. Všetko závisí od toho, či je potrebné sa zamerať na správne označovanie poškodených alebo nepoškodených vzoriek. V tabuľke 3.3 vidno, že vybrané algoritmy majú rozdielne priority.

Výsledky z korekcií sú uvedené v tabuľke 3.4. Hodnoty veličiny *C_Efektivita* reprezentujú množstvo vzoriek označených za nepoškodené v revíznej detekcii z tých, ktoré boli v ideálnej označené za poškodené. Pre revízne účely objektívneho experimentu bol predom vybraný naivný algoritmus, ktorý dosiahol v experimente so zafixovanými nastaveniami na daných nahrávkach *D_Efektivitu* vo výške 87,86 %. Existuje teda určitý predpoklad, že s takouto pravdepodobnosťou tak tiež správne určí poškodenosť jednotlivých vzoriek už opraveného signálu. Výška hodnoty *C_Efektivita* nám v istom slova zmysle určuje mieru zachovanej spojitosti signálu v sekvenciách opravených vzoriek. Ako sme už pri opise priebehu experimentu vysvetlili, *Priemer* a *Odchýlka* reprezentujú hodnoty priemeru absolútnych hodnôt a štandardných odchýlok rozdielov vzoriek opraveného signálu s im odpovedajúcimi vzorkami pôvodného nepoškodeného signálu.

Pokiaľ ide o pozorované veličiny, môžeme z tabuľky 3.4 vyčítať, že autoregresívny algoritmus spolu s jeho rozšírením preukázali najžiadanejšie výsledky, naivný algoritmus prekvapil vzhľadom na svoju jednoduchosť, zatiaľ čo Kasparis-Lanov algoritmus by mohol nejedného čitateľa tejto práce sklamať. Vlastný algoritmus založený na neurónových sieťach sa výsledkami nezaradil medzi najlepšie, čo môže byť do značnej miery spôsobené nízkym počtom tréningových iterácií nastavených kvôli obmedzeným výpočtným prostriedkom.

V rámci úplnosti informácie o empirických časových hodnotách si v tabuľke 3.5 uveďme špecifikáciu inak nezaneprázdneného výpočtného stroja s operačným systémom, na ktorom bol objektívny experiment spustený.

Tabuľka 3.5: Systém pre objektívny experiment

Operačný systém	Windows 7 Professional 64-bit
Procesor	Intel® Core™ i7-2600 CPU @ 3,40 GHz
Operačná pamäť	8 GB

Kapitola 4

Subjektívny experiment

4.1 Priebeh subjektívneho experimentu

Pre realizáciu subjektívneho experimentu boli vybrané tri nahrávky obsahujúce reálne lokálne znednotenia. Prvé dve sú záznamy vážnej hudby v podobe nahrávok skladieb skomponovaných Modestom Mussorgským a Johannom Straussom. Tretia nahrávka je a capella súčasnej speváčky Suzanne Vega. Voľba nahrávok bola inšpirovaná výberom testovacích dát autormi knihy [1]. V rámci subjektívneho experimentu boli nahrávky reštaurované každým z vybraných algoritmov. Prvým bodom plánu subjektívneho experimentu bola voľba čo najvhodnejších nastavení pre každú dvojicu algoritmu a nahrávky. V tomto momente je dôležité poznamenať, že výber vhodných parametrov prebiehal striktne subjektívne za prítomnosti jediného človeka. Po aplikácii algoritmov bol súbor obsahujúci reštaurované nahrávky anonymne predstretý desiatim poslucháčom s úlohou ohodnotiť kvalitu reštaurátorského procesu na stupnici od -10 (nežiaduca zmena) do 10 (žiaduca zmena).

4.2 Výsledky

V tabuľke 4.1 máme možnosť vidieť výsledné aritmetické priemery hodnotení výkonov algoritmov na daných skladbách a tiež aj celkový priemer hodnotení ich všetkých výkonov (kde N je naivný algoritmus, KL je Kasparis-Laneov, AR je autoregresívny, SAR je sínusoidovo rozšírený autoregresívny a NN je založený na neurónovej sieti).

Tabuľka 4.1: Korekčné výsledky subjektívneho experimentu

Algoritmus	Mussorgsky	Strauss	Vega	Priemer
N	1,8	1,4	0,1	1,1
KL	-1,8	-2,3	0,2	-1,3
AR	4	4,9	4,6	4,5
SAR	4,4	3,8	3,8	4,0
NN	1,2	-0,2	2,9	1,3

4.3 Zhodnotenie

Vďaka výsledkom druhého experimentu môžeme usúdiť, že dotazovaní poslucháči v priemere svojich subjektívnych hodnotení ocenili aplikáciu všetkých algoritmov okrem Kasparis-Lanovho. Algoritmus založený na neurónovej sieti je spomedzi mechanizmov popísaných v práci výpočetne najnáročnejší. Jeho rýchlosť je dosť ovplyvnená voľbou samotnej siete, jej implementácie, výberom vhodných parametrov a schopnosťou výpočetného stroja realizujúceho jeho aplikáciu. Lepšie hodnotenie vlastného algoritmu by sme mohli pravdepodobne docieľiť zvýšením počtu tréningových iterácií pre sieť. Naivný a Kaspari-Lanov algoritmus sú vhodné pre opravu krátkych sekvencií poškodených vzoriek, no keď dojde na dlhšie sekvencie lokálnych znehodnotení ich výsledky pôsobia na poslucháčov evidentne rušivo. Zo subjektívneho experimentu nám ako jasní favoriti vychádzajú autoregresívny algoritmus s jeho sínusoidovým rozšírením.

Záver

V práci bolo predstavených niekoľko prístupov ku detekcii a korekcii lokálnych znehodnotení digitálnych audio signálov. Medzi vybranými algoritmami bol uvedený aj vlastný, založený na neurónovej sieti. Všetky popísané metódy boli implementované s účelom realizácie objektívneho a subjektívneho experimentu. Ich cieľom bolo porovnať predstavené metódy. Výsledky obidvoch uskutočnených experimentov svedčia o tom, že najvhodnejšie riešenie daného problému vedie cez využitie lineárneho autoregresívneho modelu.

Vlastný algoritmus založený na neurónovej sieti predstavujúcej nelineárny výpočetný model je komplikované nastaviť pre naše potreby. Pri nastavení vysokého počtu tréningových iterácií siete sa výpočetný čas zásadne zvyšuje spolu s kvalitou výkonu algoritmu, čím sa stáva metóda v praxi ťažko použiteľná.

Jediná metóda, ktorej aplikácia sa stala v rámci subjektívneho experimentu medzi dotazovanými poslucháčmi nežiadúca, je metóda zostavená Kasparisom a Laneom. Korekcia dlhších sekvencií poškodených vzoriek, porušujúcich spojitosť digitálnych audio signálov, pomocou adaptívneho mediánového filtru sa v rámci našej práce ukázala byť nevhodná.

Existuje niekoľko spôsobov ako vylepšiť popísaný algoritmus založený na autoregresívnom modeli, ktorý v experimentoch dosiahol najlepšie výsledky. Jednou z možností je, ako sme už v práci spomenuli, zameniť metódu pre odhad parametrov modelu za robustnejšiu. Inou možnosťou pre zvýšenie efektivity algoritmu je povýšiť využitý autoregresívny model na kombinovaný autoregresívny model klzavých priemerov. Ďalšou možnosťou zvýšenia kvality výkonu algoritmu je pristupovať k reštaurovaniu iteratívne.

V rámci práce a realizácií vybraných algoritmov sme pristupovali k problému čistenia poškodených nahrávok offline spôsobom. Nevznikala tým potreba optimalizácie jednotlivých implementácií. Do budúcnosti by bolo však vhodné implementovať optimalizované online varianty algoritmov dosahujúcich žiadúce výkony. Dostatočne optimalizované online varianty algoritmov by mohli byť použité pre reštauráciu poškodených nahrávok v reálnom čase. Mohli by byť implementované napríklad v podobe VST/RTAS pluginov alebo pluginov do rôznych audio prehrávačov.

Literatúra

- [1] GODSILL, S. J., RAYNER, P. J. W. *Digital audio restoration: a statistical model based approach*. NEW YORK: SPRINGER, c1998, 328 s. ISBN 35-407-6222-1.
- [2] KASPARIS, T., LANE, J. *Adaptive scratch noise filtering*. IEEE TRANSACTIONS ON CONSUMER ELECTRONICS. ROČ. 39, Č. 4, s. 917-922. ISSN 00983063. DOI: 10.1109/30.267417.
- [3] KLEINER, B., MARTIN, R. D. *Robust estimation of power spectra*. v *Journal of the Royal Statistical Society. Series B (Methodological)*. 1979, ROČ. 41, Č. 3, s. 313-351.
- [4] ALVAREZ, E., MENDEZ, R., LANGWAGEN, G. *Detection Of Clicks Using Sinusoidal Modeling For The Confirmation Of The Clicks*. v *Proceedings of the 7th International Conference on Digital Audio Effects (DAFx'04)*. LA STAMPERIA DIGITALE S.N.C., 2004, s. 27-32.
- [5] ŠÍMA, J., NERUDA, R. *Teoretické otázky neuronových sítí*. PRAHA, 1996, 390 s. ISBN 80-858-6318-9.
- [6] *Math.Net Numerics: Opensource Mathematics for .Net*. [ONLINE]. 2011 [CIT. 2012-07-22]. DOSTUPNÉ Z: [HTTP://NUMERICS.MATHDOTNET.COM/](http://numerics.mathdotnet.com/)
- [7] *NeuronDotNet: Neural Networks in C#*. [ONLINE]. 2012 [CIT. 2012-07-22]. DOSTUPNÉ Z: [HTTP://ZEDGRAPH.SOURCEFORGE.NET/](http://zedgraph.sourceforge.net/)
- [8] *ZedGraph*. [ONLINE]. 2006 [CIT. 2012-07-22]. DOSTUPNÉ Z: [HTTP://SOURCEFORGE.NET/PROJECTS/NEURONDOTNET/](http://sourceforge.net/projects/neurondotnet/)
- [9] *Freesound*. [ONLINE]. 2012 [CIT. 2012-07-22]. DOSTUPNÉ Z: [HTTP://WWW.FREESOUND.ORG/](http://www.freesound.org/)
- [10] *ToneBytes Vinyl*. [ONLINE]. 2012 [CIT. 2012-07-22]. DOSTUPNÉ Z: [HTTP://TONEBYTES.COM/VINYL/](http://tonebytes.com/vinyl/)

Zoznam obrázkov

1	Lokálne znehodnotenia	3
1.1	Schéma obecného algoritmu	5
1.2	Kasparis-Lane: schéma excitácie	8
1.3	Viacvrstvový perceptrón	15
3.1	Aplikácia DeclickerInspector, detekcia	30
3.2	Aplikácia DeclickerInspector, korekcia	30

Zoznam tabuliek

2.1	Algoritmy v DAPNet	23
2.2	Detekčné brány v DAPNet	23
2.3	Detekčné modifikátory v DAPNet	23
3.1	Nahrávky objektívneho experimentu	26
3.2	Filtrácie a poškodenia objektívneho experimentu	26
3.3	Excitačné výsledky objektívneho experimentu	31
3.4	Korekčné výsledky objektívneho experimentu	31
3.5	Systém pre objektívny experiment	32
4.1	Korekčné výsledky subjektívneho experimentu	33

Dodatok A

Obsah CD-ROM

Obsah sprievodného CD-ROM je nasledovný:

- `praca` — táto práca (vo formátoch PDF a PS) a jej \LaTeX -ový kód v archíve ZIP.
- `DAPNet` — obsahuje skompilovateľné zdrojové súbory knižnice DAPNet v jazyku C# (s ukážkou jej využitia 2.1, projektami experimentov a aplikáciou DeclickerInspector).
- `objektivny experiment` — výsledky objektívneho experimentu.
- `subjektivny experiment` — výsledky subjektívneho experimentu.
- `kontakt.txt` — kontaktné údaje autora práce.